

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. SEMINARIUM NAUCZYCIELSKIEGO MĘSKIEGO

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1897.

WE LWOWIE.

NARZĄDEM DYREKCYI C. K. SEMINARIUM NAUCZYCIELSKIEGO
MĘSKIEGO W KRAKOWIE,

Z drukarni W. A. Szyjkowskiego — Lwów — Kopernika 5.

1897.

4458

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. SEMINARIUM NAUCZYCIELSKIEGO MĘSKIEGO

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1897.

WE LWOWIE.

NAKLADEM DYREKCYI C. K. SEMINARIUM NAUCZYCIELSKIEGO
MĘSKIEGO W KRAKOWIE,

Z drukarni W. A. Szykowskiego — Lwów — Kopernika 5.

1897.

TREŚĆ:

1. Dzieje Zakładu od roku 1871 do 1896

opracował

profesor Antoni Żukowski.

2. Stan Zakładu w roku szkolnym 1896/7.

zestawił

Dyrektor A. M. Kawecki.

C. k. Seminaryum Nauczycielskie Męskie w Krakowie.

1871 — 1896.

I.

Początek, pierwsze urządzenia i dalszy wewnętrzny rozwój Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie (od r. 1871 do 1896).

Ustawa państwowa o szkołach ludowych z dnia 14. maja 1869 r. (ogłoszona w nr. 40. D. R. M. W. i O. za r. 1869) zapowiedziała w § 26, że w interesie rozszerzenia oświaty założone zostaną z funduszków państwa takie zakłady naukowe, w których kandydaci lub kandydatki zawodu nauczycielskiego potrzebne dla nauczycieli szkół ludowych przygotowanie i odpowiednią naukę bezpłatnie czerpać będą mogli.

Taż ustawa określiła nawet w ogólnych zarysach wewnętrzny ustrój, zakres nauki i środki pomocnicze takich zakładów a wydanie szczegółowych przepisów i powołanie do życia samych zakładów poruczyła c. k. Ministerstwu wyz. i ośw.

Zgodnie z powyższem postanowieniem wydał Jego Eks. Pan Minister wyzn. i ośw. dnia 12. lipca 1869 r. do l. 6299 szereg szczegółowych przepisów, właściwą myśl ustawy szkolnej rozwijających i tegoż jeszcze roku powołał do życia w niektórych krajach koronnych zakłady naukowe dla kształcenia nauczycieli szkół ludowych i także oddzielne zakłady dla nauczycielek.

Zakłady te nazwano Seminaryami nauczycielskimi męskimi i żeńskimi. W Galicyi otwarcie takich instytutów uległo znacznemu opóźnieniu, a powołała je do życia Rada szkolna krajowa dopiero w 1871 r.

Seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie zostało założone rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 24. kwietnia 1871 do l. 3144, wystosowanem do pana *Andrzeja Józefczyka*, mianowanego dyrektora tego zakładu. Rozporządzeniem tem poleciła Rada szkolna krajowa Andrzejowi Józefczykowi, żeby: istniejący przy szkole głównej w Krakowie dwuletni kurs pedagogiczny rozwiązał, uczniów tego kursu, jako kandydatów Seminaryum nauczycielskiego do nowego zakładu zapisał, inwentarz kursu pedagogicznego na rzecz Seminaryum odebrał i samo Seminaryum z dniem 1. maja 1871 roku utworzył.

Współcześnie nadeszła owa władza dyrektorowi Seminaryum tymczasowy statut dla Seminaryów galicyjskich, ułożony w myśl rozporząd. p. Ministra wyzn. i ośw. z dnia 22. października 1870 r. do l. 11238 i w ogólnych zarysach nakreślony plan nauk dla nowego zakładu, a zarazem mianowała pierwszych nauczycieli głównych Seminaryum męskiego w Krakowie. Tymi zostali: *Wojciech Wojnarski*, dotychczasowy dyrektor szkoły głównej krakowskiej i połączonego z nią kursu pedagogicznego i *Ludwik Zgórek*, były nauczyciel szkoły rolniczej w Czernichowie. Obaj mieli objąć obowiązki w Seminaryum nauczycielskiem z dniem 1. maja 1871 r.

Ustanowiła też Rada szkolna krajowa pierwszych nauczycieli młodszych, którymi zostali: *Paweł Wandasiewicz*, dotychczasowy nauczyciel szkoły u św. Barbary i *Franciszek Adamczyk*, nauczyciel szkoły głównej krakowskiej. Ci jednak dopiero w dniu 1. września 1871 do obowiązków swych przystąpić mieli.

Nakoniec naznaczyła też sama władza szkolna pierwszych nauczycieli pomocniczych: *Leona Piccarda* i *Leona Weissa*. Pierwszemu powierzyła naukę rysunków, drugiemu gimnastykę.

Zanim przystąpimy do opowiadania właściwych dziejów Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie, rozpatrzmy się pierwiej w tymczasowym statucie i w planie naukowym tego zakładu.

Według statutu tymczasowego Seminaryum nauczycielskie męskie jest zakładem naukowym, który ma za zadanie kształcić teoretycznie i praktycznie przyszłych nauczycieli szkół ludowych. Językiem wykładowym w Seminaryum krakowskiem ma być język polski. Nauka jest bezpłatna a trwać ma 3 lata. Funduszów na

utrzymanie zakładu dostarczy rząd na przedstawienie Rady szkolnej krajowej. Jeśli uczeń zaleca się pilnością, zdolnościami i wzorowem zachowaniem się, może otrzymać stypendyum pedagogiczne, za które jednak po ukończeniu nauk będzie obowiązany pracować przez 6 lat w zawodzie nauczyciela przy publicznej szkole ludowej. Z Seminaryum połączona będzie szkoła ludowa, dwuklasowa, jako szkoła ćwiczeń, aby kandydaci nauczycielscy mieli sposobność zaznajomić się praktycznie z dobrą metodą uczenia i wychowania młodzieży szkolnej.

Do wstąpienia do tego zakładu wymaganym jest ukończony 15 rok życia i ten stopień rozwoju umysłowego, jakiego spodziewać się można od uczniów, którzy ukończyli niższe gimnazjum lub niższą szkołę realną. Kandydaci z wyższem wykształceniem mogą wstąpić odrazu na kurs wyższy, odpowiedni ich inteligencji.

O przyjęciu do zakładu rozstrzyga egzamin wstępny; również przy końcu każdego roku o przejściu z jednego kursu na drugi decyduje kwalifikacya uczniów. Po ukończeniu ostatniego kursu poddają się uczniowie ścisłemu egzaminowi ze wszystkich przedmiotów, wykładanych w Seminaryum, a jeżeli egzamin ten wypadnie dla nich pomyślnie, otrzymują świadectwo dojrzałości, które daje im prawo do pełnienia obowiązków pomocnika lub zastępcy nauczyciela w szkołach ludowych.

Do stałego zajęcia posady nauczyciela w szkole ludowej wymaganym będzie patent uzdolnienia, który pomocnicy lub zastępcy nauczycieli będą mogli uzyskać dopiero po dwuletniej praktyce w służbie nauczycielskiej i to po złożeniu oddzielnego egzaminu t. z. kwalifikacyjnego.

Celem nastęrczenia uczniom Seminaryów sposobności do ćwiczeń praktycznych w gospodarstwie wiejskiem dodany będzie do każdego Seminaryum męskiego ogród lub stosowny kawał gruntu.

Pożądanem jest także i zakład starać się będzie o to, aby uczniowie Seminaryum nauczyli się drugiego języka krajowego (w Krakowie np. ruskiego) i aby zapoznali się z metodą udzielania nauki głuchoniemym, ślepyim i t. d. i z urządzeniem ochronek dla małych dzieci.

Takie zarysy Seminarjów nauczycielskich zawierał tymczasowy statut organizacyjny i podług tego wzoru urządził dyrektor Józefczyk Seminarjum nauczycielskie męskie w Krakowie.

Drugi dokument, plan nauk dla Seminarjów nauczycielskich męskich, ułożony był przez Radę szkolną krajową w ogólnych tylko zarysach, a zadaniem grona nauczycielskiego było plan ten szczegółowo rozwinąć i wzorowo wykonać.

Z tego zatem ogólnego planu i z rozwiniętych później przez krakowskie grono planów szczegółowych da się uchwycić następujący układ, zakres i tok nauki w nowym zakładzie.

Najprzód widocznymi są trzy przewodnie zadania, które plan naukowy na nauczycieli tego zakładu wkładał:

1. dać wychowañcom Seminarjum pewien niewielki, ale dobrze przetrawiony i w organiczną całość związany zasób wiadomości ze wszystkich działów nauki, w zakresie szkół średnich wykładanej, z wyjątkiem języków starożytnych;

2. dać im gruntowne, religijno-moralne wychowanie, polegające na poznaniu i zrozumieniu głównych objawów życia psychicznego człowieka, tudzież na zaszczepieniu w ich serca prawdziwej wiary i chrześcijańskiej moralności;

3. na podstawie i przy pomocy dwu poprzednich danych dać im wprawę i biegłość w stosownem używaniu wszelkich środków wychowawczych, służących do rozbudzenia i kształcenia duchowych i cielesnych sił i czynności dziecka, czyli zaopatrzyć uczniów Seminarjum we wzorowe, rozumnie stosowane metody wychowania i nauczania.

Z tego zatem wynika, że nauka w Seminarjum musiała koniecznie rozpadać się na dwie odmienne części: na teoretyczną naukę i na praktyczne ćwiczenie się w sposobach wychowania i nauczania.

Pierwszą zdobywali uczniowie na wykładach nauczycieli i własną pracą w domu; drugiej nabywali w szkole ćwiczeń, najprzód asystując wzorowym lekcjom nauczycieli, którzy w klasach tej szkoły uczyli; następnie sami próbując prowadzić przez godzinę powierzoną sobie klasę pod czujnem okiem dyrektora zakładu i kilku nauczycieli, którzy na najdrobniejszy szczegół wewnętrzny lub zewnętrzny tej nauki pilną i baczną zwracali uwagę.

Najważniejszą rolę w tym ostatnim, praktycznym kierunku odgrywały tak zwane konferencye krytyczne, które się natych-

miast po każdej próbnej lekcji odbywały wobec całego kursu i wszystkich nauczycieli pod przewodnictwem dyrektora.

Na tych posiedzeniach wyliczano uczącemu nie tylko wszystkie usterki jego lekcji; ale nadto starano się wykazać mu i uzmysłwić istotne powody pomyślnego lub niepomyślnego wyniku jego nauki. W sposób dostępny, zrozumiały, starano się uwidocznic mu cel jego nauki i wykazać, że z tym celem powinny się zgadzać sposoby i środki, których nauczyciel w czasie swych czynności w szkole używa. Zmuszano więc kandydatów do zdawania sprawy przed zgromadzonem na konferencyą gronem z każdej czynności nauczyciela, którego nauce przysłuchiwał się kandydat w szkole ćwiczeń i kazano mu tłumaczyć się z każdej jego własnej czynności nauczycielskiej, gdy pod okiem przełożonych przez godzinę w szkole uczył.

Wyrobiano w ten sposób świadomą celu, przytomną, rozumną metodę nauczania i postępowania z uczniami.

Nie będziemy tutaj rozaczać planu naukowego w jego szczegółach, boby to zbyt daleko od historii zakładu nas odsunęło; wyliczymy zatem tylko przedmioty w Seminaryum wykładane i liczbę godzin tygodniowych, na każdy przedmiot wyznaczoną.

A zatem w Seminaryum nauczycielskiem były następujące przedmioty naukowe:

1. Religia po 2 godz. na I. i II kursie, po 1. godz na III. kursie.

2. Pedagogia i dydaktyka.

a) antropologia: 3 godz. na I. kursie.

b) pedagogia: 3 godz. na II. kursie.

c) dydaktyka i t. d.: 3 godz. na III. kursie.

3. Ćwiczenia praktyczne w nauczaniu i prowadzeniu młodzieży połączone są z nauką pedagogii a odbywają się na II. i III. kursie.

a) Na II. kursie uczniowie podzieleni na grupy przysłuchują się tylko nauce w szkole ćwiczeń, prowadzonej przez wzorowych nauczycieli, co tydzień po 2 godziny a na konferencyi krytycznej zdają ustne i pismienne sprawozdania, z celu i przebiegu nauki, tudzież ze sposobów i środków użytych przez nauczyciela, aby metodę i jej zastosowanie do dawnego przedmiotu dokładnie poznali.

b) na III. kursie odbywają uczniowie sami próby nauczania i prowadzenia klasy czyli tak zwane ćwiczenia praktyczne, na które wyznacza plan codzien 1 godzinę. Próby te tak są urządzone, żeby każdy kandydat miał sposobność ćwiczenia się w nauczaniu wszystkich przedmiotów i na różnych stopniach nauki. Po każdej lekcji następuje konferencya krytyczna, o której mówiliśmy wyżej, a nadto na tej konferencji wyznacza się materyał do przyszłej praktyki i daje się uczniom wskazówki metodyczne i dydaktyczne.

4. Język polski: po 4 godz. tygodniowo na każdym kursie. Tutaj należy raz na zawsze powiedzieć, że kurs każdego przedmiotu naukowego kończył się wyłożeniem specjalnej metodyki tego przedmiotu. Po wykończeniu zatem przepisanej materyału np. z języka polskiego następowała specjalna metoda języka polskiego w szkole ludowej. I tak samo z każdym innym przedmiotem w planie oznaczonym.

5. Język niemiecki: 4 godz. na I. i II., a 3 godz. na III. kursie.

6. Matematyka rozpada się na:

a) arytmetykę: po 2 godz. na każdym kursie;

b) geometryę: po 1 godz. na każdym kursie.

7. Historia naturalna: po 2 godziny na I. i III., a 1. godz. na II. kursie.

8. Fizyka: na I. i III. kursie 2 godz., na II. 3 godz.

9. Geografia: na I. i II. po 2 godz., na III. kursie 3 godz.

10. Historia powszechna i nauka o ustroju politycznym własnego kraju: na I. i II. kursie po 2 godz., na III. kursie 3 godz.

11. Gospodarstwo: na każdym kursie po 2 godz.

12. Kaligrafia: na I. kursie 2 godz., na II. 1 godz.

13. Rysunki: na każdym kursie po 2 godziny.

14. Śpiew i muzyka: po 2 godz. na każdym kursie.

15. Gimnastyka po 1 godzinie na każdym kursie.

Co do zakresu każdego z tych przedmiotów powiemy ogólnie, iż dorównywał on temu zasobowi wiadomości, jaki daje szkoła średnia swemu wychowawcy; z tą jednak znamieną różnicą, że wybierano w Seminaryum te partye, które szczególnie mają zastosowanie w praktycznym życiu, które jego codzienne zjawiska wyjaśniają i tłumaczą.

Ze względu więc na zakres nauki Seminaryum nauczycielskie miało być szkołą średnią, ale z kierunkiem więcej praktycznym i ściśle fachowym, podczas gdy inne szkoły średnie mają kierunek wychowawczo-umiejętny. Taka tedy myśl była zapewne przewodniczką Rady szkolnej krajowej, gdy plan dla Seminaryów nauczycielskich kreśliła. Najogólniej w planie naukowym przedstawione są gospodarstwo i muzyka; z tego też powodu nastąpiły później uzupełnienia statutu i planu naukowego w tym kierunku.

Dnia zatem 1. maja 1871 r. Andrzej Józefczyk po wysłuchaniu uroczystej mszy św. w kościele OO. Franciszkanów zakład naukowy, zwany Seminaryum nauczycielskiem męskim, w Krakowie otworzył. Składało się ono obecnie tylko z dwóch kursów I. i II., a pierwszy rok jego istnienia miał obejmować zaledwie 2 miesiące, gdyż już z dniem 30. czerwca miał się ukończyć. Uczniów zapisało się na I. kurs 15, na II. kurs 11.

Dyrektor ułożył na te 2 miesiące skrócony plan nauki i rozdzielił przedmioty pomiędzy członków grona nauczycielskiego. Pokazało się jednak przy praktycznym zastosowaniu, że brakuje siły nauczycielskiej do języka polskiego, geografii i historii. Aby temu zaradzić, powierzył dyrektor powyższe przedmioty mianowanemu nauczycielowi młodszemu Pawłowi Wandasiewiczowi, który też wykładał je za oddzielną remuneracją do końca tego roku.

Naukę religii oddał dyrektor w ręce ks. *Wacława Cholewińskiego*, dotychczasowego nauczyciela tego przedmiotu na kursie pedagogicznym, a Wikaryat Apostolski w Krakowie wyznaczył dnia 6. maja t. r. na komisarza biskupiego do nauki religii w Seminaryum księdza Waleryana Serwatowskiego, dziekana kolegiaty W. W. ŚŚ.

W końcu czerwca odbył się pierwszy egzamin dojrzałości pod przewodnictwem inspektora krajowego p. Stanisława Olshewskiego. Zasiadło do niego 4 uczniów II. kursu i ci są pierwszymi maturzystami seminaryjnymi.

Na tem też zamykamy początek i pierwsze urządzenie Seminaryum nauczycielskiego w Krakowie; z dniem 1. września rozpoczynają się dalsze dzieje jego wewnętrznego rozwoju.

W dniu tym weszły najprzód w życie dwie klasy szkoły ćwiczeń czyli szkoły ludowej z Seminarjum nauczycielskiem połączonej i otwarty został kurs III., do którego wstąpili ci uczniowie zeszlórocznego kursu II., którzy nie zdawali egzaminu dojrzałości.

Szkoła ćwiczeń miała już ustanowionych nauczycieli; ponieważ atoli jeden z tych nauczycieli, Franciszek Adamczyk, umarł dnia 24. czerwca 1871 r.: okazała się zatem potrzeba dwu nowych nauczycieli.

Rada szkolna krajowa mianowała dnia 31. sierpnia 1871 do l. 7365 *Henryka Strokę*, jako trzeciego nauczyciela głównego, nieco zaś później *Karola Niemczyka*, jako drugiego nauczyciela młodszego; d. 22. października t. r. do l. 8928 naznaczyła ks. Wacława Cholewińskiego zastępcą ks. katechety, a pod koniec listopada t. r. otrzymał też zakład własnego służy szkolnego.

Z tyłu nauczycieli i z tyłu klas złożone Seminarjum nauczycielskie było po myśli § 10 tymczasowego statutu zakładem zupełnym.

Dyrektor tak rozdzielił przedmioty nauki między grono nauczycielskie: sam objął; pedagogię, dydaktykę, antropologię i kierownictwo nad ćwiczeniami praktycznymi; Henryk Stroka przyjął język polski, geografję i historję; Wojciech Wojnarski otrzymał język niemiecki, kaligrafję i śpiew; nakoniec Zgórkowi przypadło najcięższe brzemie, bo oprócz swoich fachowych przedmiotów, należących do grupy matematyczno-przyrodniczej, dostał nadto naukę gospodarstwa wraz z zasadami higieny. Rysunki i gimnastyka pozostały w fachowych rękach nauczycieli pomocniczych.

Ponieważ Karol Niemczyk był uzdolnionym w grze na skrzypcach, skorzystała z tego dyrekcya i powierzyła mu ten przedmiot; albowiem gra na skrzypcach, jako pomocniczy środek przy nauce śpiewu, była w tymczasowym statucie przewidzianą i poleconą. Jak mało wagi przywiązywano z początku do tego przedmiotu, pokazuje się ztąd, że nauczyciel dostawał za ten przedmiot 50 zł. rocznej remuneracyi.

Zakład tego rodzaju był w kraju niezmiernie potrzebnym: to też zyskał sobie odrazu sympatyę i pomoc szcudrobliwą tak od instytucyi publicznych, jako też i od osób prywatnych. I tak: JWP. hrabia Adam Potocki przysłał do rozporządzenia dyrektora

Seminaryum 1000 zł.; WP. ksiądz Józef Tałasiewicz, proboszcz w Majdanie, ofiarował dla gabinetu zoologicznego 111 sztuk pięknie wypchanych ptaków krajowych; WP. Goetz, właściciel Okocima, darował zakładowi 200 sztuk minerałów. Dary te utworzyły zawiązek dzisiejszych gabinetów mineralogicznych i zoologicznych. Nakoniec Wydział kr., chcąc dopomóc nauczycielom Seminaryów do wydoskonalenia się w swoim zawodzie przez zwiedzenie wzorowych urzędzeń szkół ludowych za granicą, wyznaczył 3600 zł. na stypendya dla nauczycieli Seminaryów, którzy naukową podróż odbyć w tym celu zamierzają.

Korzystał z tego funduszu tutejszy nauczyciel główny, Henryk Stroka i zwiedził z wielką dla swego umysłu korzyścią szkoły ludowe w Bawaryi, Saksonii, Badenie i t. d.

Nareszcie tak Rada szkolna krajowa, jak i Wydział krajowy uposażyli uczniów tutejszego Seminaryum w liczne stypendya. Pierwsza wyznaczyła 2000 zł. z funduszków państwowych na 20 stypendyów pedagogicznych po 100 zł.; drugi 1300 zł. na 13, takichże stypendyów.

Wskutek tej szczodrośliwości tych wysokich władz uboga młodzież seminaryjna potrzebowała się tylko wzorowo prowadzić i pilnie uczyć, a miała już skromne swe potrzeby w znacznej części zaspokojone. Trzeba przyznać, iż obie wspomniane władze przez cały czas 26-letniej działalności tutejszego zakładu tworzyły nieustannie obfite źródło szczodrośliwej pomocy dla naszych wychowañców i przez to w wysokim stopniu dopomogły tutejszemu zakładowi do wypełnienia jego ważnych celów i zadań.

W następnym 1872 r. rozwój tutejszego zakładu posunął się o nowy a znaczny krok naprzód.

Rada szkolna krajowa na usilne przedstawienia dyrekcji wyjednała u Pana Ministra pozwolenie i fundusz na trzecią klasę szkoły ćwiczeń, która też w myśl rezolucji Rady sz. kr. z d. 14. wrześ. 1872 r. do l. 7513 z początkiem tego roku otwartą została, a w ślad zatem nastąpiła nominacya nowego nauczyciela szkoły ćwiczeń, *Jana Kowalikowskiego*.

Drugą zmianą, w tymże roku zaprowadzoną, było wyszukanie fachowego nauczyciela do nauki gospodarstwa wiejskiego. Naukę tę powierzyła dyrekcya p. *Tadeuszowi Langiemu*, praktycznemu gospodarzowi, właścicielowi folwarku na Woli Justowskiej i auto-

rowi wielu popularnych dzieł z tej dziedziny nauk. Rada szkolna krajowa zarządzenie to potwierdziła uchwałą z d. 10. grudnia 1872 r. do l. 10425 i wyznaczyła remuneracyę nauczycielowi.

Wprawdzie p. Langie tylko 2 lata uczył tego przedmiotu w Seminarjum; ale odtąd gospodarstwo wiejskie pozostawało już zawsze w ręku oddzielnego nauczyciela pomocniczego, jakkolwiek przy braku ogrodu i pola doświadczalnego ograniczało się aż do ostatnich lat tylko do wykładów teoretycznych.

Również i w wewnętrznem urządzeniu zakładu zaszła w tym roku korzystna zmiana. Oto Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 27. lipca 1882 r. do l. 7863 zaprowadziła wypróbowaną w gimnazyach instytucyę gospodarzy klasowych do Seminarjów nauczycielskich i wydała szczegółowe przepisy o celu tego urządzenia i o obowiązkach gospodarza klasy.

Życzeniem Rady szkolnej krajowej, wyrażonem już w tymczasowym statucie, było, żeby młodzież tutejszego Seminarjum uczyła się drugiego języka krajowego, to jest, języka ruskiego. Dotąd życzeniu temu nie stało się zadość z braku odpowiedniej siły nauczycielskiej. Dopiero od roku 1873/4 udało się dyrekcji pozyskać taką siłę w osobie ks. *Bojarskiego* gr. kat. parocha z Królestwa polskiego i temu Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 1. sierpnia 1873 do l. 6562 powierzyła naukę języka ruskiego w tutejszem Seminarjum. Ks. Bojarski niedługo wprawdzie pełnił ten obowiązek; ale odtąd nauka języka ruskiego jest bez przerwy uprawianą w tutejszym zakładzie, jako przedmiot nadobowiązkowy i pozostaje zawsze w ręku nauczyciela pomocniczego, którym bywa jeden z nauczycieli Seminarjum.

Aż do roku 1874/5 Seminarjum męskie krakowskie pod względem zakresu nauki i rozkładu materiału naukowego na poszczególne kursa, jakoteż pod względem liczby godzin, każdemu przedmiotowi wyznaczonych na każdym kursie, było urządzone w myśl planu naukowego, przez Radę szkolną krajową przepisanego, któryśmy wyżej streścili.

W miesiącu maju 1874 roku do l. 7114 wydał J. Eks. Pan Minister statut organizacyjny dla Seminarjów nauczycielskich, obejmujący także szczegółowy plan nauki dla takiego zakładu, a plan ten różnił się w pewnych punktach od dotąd w Seminarjum krakowskiem obowiązującego planu naukowego z r. 1870.

Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 4. lipca 1874 do l. 6625 poleciła dyrekcji Seminaryum tutejszego, żeby się do wymagań i planu tego statutu ministeryalnego dla Seminaryów nauczycielskich wydanego, ile możliwości, zastosowała i zakład swój według tego nowego planu urządziła. Nowy ten statut organizacyjny dla Seminaryów przez Pana Ministra przepisany różnił się przedewszystkiem od statutu przez Radę szkolną krajową w r. 1870 wydanego w tem, iż zaprowadzał Seminarya nauczycielskie o czterech latach nauki czyli obejmujące 4 kursa; ustanawiał też klasę przygotowawczą, jako oddzielny kurs, mający wyłączne zadanie przygotowywać młodzież do wstąpienia na kurs I. właściwego Seminaryum nauczycielskiego. Nareszcie statut ten wprowadza pewne zmiany w dotychczasowym planie nauk. Mianowicie: usuwa antropologię i logikę, jako samodzielne przedmioty nauki, a wprowadza odrazu pedagogikę, poprzedzoną w stosownych miejscach odnośniami z psychologii; w następnym kursie dydaktykę, opartą na najpotrzebniejszych wiadomościach z logiki i specjalną metodykę; w końcu historię pedagogiki wraz ze znajomością ustaw i najważniejszych przepisów szkolnych. Zaprowadza też zmianę w praktyce, mianowicie: odróżnia praktyki grupowe, odbywane pod wyłącznym kierunkiem nauczycieli szkoły ćwiczeń (Lehrversuche) od praktyk głównych, które się odbywają pod przewodnictwem dyrektora zakładu, w obecności nauczyciela głównego, nauczyciela szkoły ćwiczeń i w przytomności wszystkich współpracowników ostatniego kursu (Lehrproben).

Na pierwsze wyznacza 3 godziny, na drugie czyli praktyki główne 2 godziny. Pierwsze czyli praktyki grupowe ulegają ocenie samego tylko nauczyciela, w którego klasie się odbywały; drugie są przedmiotem szczegółowej krytyki całej konferencji, w której i współpracownicy i całe grono nauczycielskie ma brać czynny udział. Nareszcie i pod względem konferencji statut wprowadza tę zmianę, iż przeznaczają na nie 2 godziny i dzieli je na konferencje przygotowawcze, przed praktyką główną odbywane (1 godzina) i na konferencje po praktyce głównej czyli krytyczne (1 godzina).

Co do innych przedmiotów nauki nowy statut organizacyjny zawiera mniej doniosłe zmiany, które nadto w Seminaryum tutejszem nie wszystkie na razie wykonać się dały np. wpro-

wadzenie zrównań i trygonometrii do planu matematyki i dlatego szczegółowy ich przegląd opuszczamy.

Ministryalny ten statut organizacyjny został do tutejszego Seminarium wprowadzony z początkiem roku szkolnego 1874|5 i już szczegółowy plan nauk, jaki dyrekcya zakładu z początkiem tego roku Radzie szkolnej krajowej do potwierdzenia przedłożyła, jest zestawiony na podstawie tego nowego statutu.

Pierwszym rezultatem wprowadzenia nowego statutu do Seminarium tutejszego było otwarcie kursu przygotowawczego, który dyrektor w porozumieniu z Radą szkolną krajową w dniu 30. listopada 1874 roku do życia powołał. Z początku rozebrali między siebie członkowie grona nauczycielskiego przedmioty na tym kursie wykładane i uczyli, aż do 12. marca 1875 r. to jest do czasu, kiedy nowy nauczyciel dla tej klasy zamianowany do l. 1730|75 (a był nim zastępca nauczyciela głównego *Bogumił Kieres*) obowiązki w zakładzie objął.

Niezawisłe od statutu organizacyjnego pozyskało z początkiem tego roku szkolnego (1874|5) Seminarium krakowskie czwartą klasę szkoły ćwiczeń i czwartego nauczyciela młodszego w osobie *Andrzeja Łapińskiego*, dotychczasowego kierownika szkoły ludowej w Wieliczce, który mianowany dekretem z dnia 26. sierpnia 1874 do l. 9236 zaraz obowiązki w zakładzie objął.

W tym więc czasie Seminarium nauczycielskie męskie obejmowało: cztery klasy szkoły ćwiczeń, kurs przygotowawczy i trzy kursa właściwe; liczyło zaś w gronie nauczycielskiem: dyrektora, trzech nauczycieli głównych, którzy, w końcu roku 1873|4 w zawodzie nauczycielskim potwierdzeni, mieli prawo do tytułu profesorów, czterech nauczycieli szkoły ćwiczeń czyli nauczycieli młodszych, jednego zastępcę nauczyciela starszego, trzech nauczycieli pomocniczych i jednego praktykanta.

W takiej liczbie klas, przy takiej ilości osób grona nauczycielskiego i przy rozkładzie nauk według planu wyżej opisanego pozostało Seminarium bez zmiany aż do roku 1879.

Jedynym jego kłopotem w tym okresie czasu było zdobycie sobie osobnego katechety.

Rada szkolna krajowa, powodowana chwalebłą chęcią zapewnienia młodzieży seminaryjnej stałej opieki religijnej, mianowała w roku 1874 do l. 5368 ks. *Józafata Sobierajskiego* stałym katechetą w randze nauczyciela młodszego, z tym atoli

warunkiem, że ma w obu Seminarjach krakowskich obowiązki katechety wypełniać.

Gdy atoli z otwarciem dwu nowych klas w Seminarjum męskiem w roku szkolnym 1874|5 (klasy czwartej i kursu przygotowawczego) liczba klas w obu Seminarjach doszła do 16, a liczba godzin na ks. katechetę przypadających oprócz egzort wynosiła w myśl planu naukowego godzin 30, oświadczył ks. Sobierajski, że wprost fizyczną jest niemożliwością takiemu brzemieniu poddać.

Uznając słuszność tego przedstawienia ustanowiła Rada szkolna krajowa pomocnika dla ks. katechety. Obowiązkiem tego pomocnika było: uczyć religii w klasach szkoły ćwiczeń Seminarjum męskiego, odprawiać dla zakładu w niedziele i święta mszę świętą i miewać w też dnie egzorty dla kandydatów.

Ks. Sobierajski miał uczyć religii w całym Seminarjum żeńskiem i na kursach Seminarjum męskiego. Takie zarządzenie atoli okazało się wkrótce bardzo niepraktycznem.

Pomocnik ks. katechety nie ucząc na kursach, nie znając przeto młodzieży z własnej obserwacji i z bezpośredniego z nią stykania się podczas lekcyi, nie mógł w egzortach swych skutecznie oddziaływać na serca i sumienia wychowañców zakładu. Nadto tak się jakoś złożyło, że pomocnicy ci nadzwyczaj często się zmieniali: w ciągu 5 lat było ich kolejno 7. Ta częsta zmiana nie mogła również korzystnie wpływać na religijno-moralne wychowanie uczniów. Z tego powodu widziała dyrekcya konieczną potrzebę starania się o oddzielnego katechetę dla Seminarjum męskiego. Dopiero atoli po przeniesieniu ks. Sobierajskiego do rangi nauczyciela głównego otrzymało tutejsze Seminarjum nauczycielskie męskie oddzielnego, dla siebie tylko wyłącznie przeznaczonego zastępcę katechety, w osobie ks. *Wawrzyńca Centa*, który dnia 11. września 1881 roku do l. 7426 na tę posadę mianowany został.

Tymczasem w tym okresie czasu zaszły i inne zmiany w ustroju tutejszego seminarjum męskiego.

Najprzód od roku 1878 daje się spostrzegać większa troskliwość o takie przedmioty nauki, jak: rysunki, muzyka, gimnastyka i t. d.

Co do pierwszego przedmiotu, to w roku 1878, do L. 5129. wydaje Rada szkolna krajowa bardziej szczegółowy plan dla

nauki rysunków, przez co wprowadza tę ważną gałąź wykształcenia na nowe tory, bardziej odpowiednie do celu zakładu. Co do muzyki, to widoczną jest zwiększona troskliwość o ten przedmiot w tem, że najprzód remuneracyę dla nauczyciela gry na skrzypcach i muzyki podniosła też rada z 50. na 300 Zł. reń. a powtóre, że wydała w tymże roku do L. 5391. surowy przepis, aby dyspensę od śpiewu, muzyki i gimnastyki, dość łatwo dotąd udzielaną, możliwie ograniczyć i tylko w wypadkach bardzo wyjątkowych jej udzielać. Zaszły też inne zmiany.

Jego Eks. Pan Minister rozporządzeniem z dnia 21. czerwca 1879 r. do l. 8045 polecił zaprowadzić opłatę szkolną w rocznej kwocie 4 zł. od uczniów szkoły ćwiczeń, którzy dotąd nie nie płacili.

Dalej — Rada szkolna krajowa pozwoliła uchwałą z d. 10. października 1879 r. do l. 10464 rozdzielić kurs I. Seminarjum męskiego na dwa równorzędne oddziały; albowiem liczba uczniów na tym kursie doszła do 75 głów.

Równocześnie mianowała też drugiego zastępcę nauczyciela głównego, w osobie *Szymona Matusiaka*, a gdy ten obowiązki nauczycielskie objął, składało się odtąd właściwe Seminarjum z 5 klas kursowych, licząc w to i kurs przygotowawczy i z 5 nauczycieli głównych, to jest, 3 stałych i 2 zastępców.

W roku 1881 dnia 17. stycznia do l. 13723 ustanowiła Rada szkolna krajowa oddzielnego nauczyciela do nauki muzyki i gry na skrzypcach w osobie *Jana Ostrowskiego*, dotychczasowego nauczyciela szkoły ludowej na Smoleńsku, który jako czwarty nauczyciel pomocniczy powiększył znowu grono nauczycielskie o jedną siłę.

I taki skład personalu nauczycielskiego trwał aż do roku 1884/5, w którym J. Eks. pan Minister wyz. i ośw. nie pozwolił na dalsze istnienie oddziału równorzędnego na I. kursie, wskutek czego zmniejszyła się liczba klas kursowych i wróciła do dawnej liczby 4 i w tym stosunku zmieniała się także liczba nauczycieli głównych.

Tymczasem w okresie między 1881 a 1885 rokiem zaszła nowa zmiana w planie naukowym Seminarjów. J. Eks. Pan Minister w myśl nowej ustawy szkolnej z d. 2. maja 1883 r. ogłosił szczegółowe przepisy, zaprowadzające zmiany w niektórych punktach planu naukowego. Przepisy te Rada szkolna

krajowa uchwałą z d. 4. grudnia 1883 do l. 220 (P. R. s k.) poleciła dyrekcji wprowadzić w wykonanie. Weszły one następnie wraz kilku innymi zmianami w skład nowego statutu organizacyjnego dla Seminarjów nauczycielskich, który w roku 1886 drukiem ogłoszony, obecnie we wszystkich krajach monarchii obowiązuje i jest podstawą obecnego ustroju Seminarjum męskiego w Krakowie.

Przepisy te z roku 1883 zajęły się głównie nauką religii, jako też śpiewu i muzyki. Co do pierwszej, to przepisy te powiększyły wymiar godzin na naukę religii o jedną godzinę, tak że odtąd na wszystkich kursach miało być po 2 godziny religii, podczas gdy dotąd na kursie ostatnim była tylko 1 godzina na ten przedmiot przeznaczona.

Co do muzyki przepisy te zapowiedziały, że na przyszłość nauka gry na skrzypcach, na fortepianie i organach stanie się obowiązkowym przedmiotem w Seminarjach nauczycielskich i że postęp z tych przedmiotów ma być uwidocznianym w świadectwach; nareszcie przepisy te zapewniły pierwszeństwo w przyjęciu do Seminarjum nauczycielskiego dla tych, którzy okażą lepsze uzdolnienie w muzyce.

Przepisy atoli pana Ministra nie mogły wszystkie wejść zaraz w wykonanie. Gra na fortepianie i na organach nie mogły być wprowadzone dla braku instrumentów i ukwalifikowanego nauczyciela.

Wprawdzie w czerwcu 1885 r. otrzymał zakład piękne organy i w następnym roku rozpoczęła się nauka na tym instrumencie, jako przedmiot obowiązkowy; ale nie mogła rozwijać się prawidłowo i robić należytych postępów dla braku większej ilości fortepianów, na których w myśl przepisów powinna się wprawierw młodzież usposobić do gry na organach.

Tymczasem i nowy statut organizacyjny dla Seminarjów nauczycielskich z roku 1886 został drukiem ogłoszony w D. R. M. wyz. i ośw. w N. 50 za rok 1886, a Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 22. sierpnia 1886 r. do l. 11391 poleciła zaprowadzić go w Seminarjum męskim w Krakowie.

Odtąd różnym krokiem postępowały zmiany w Seminarjum, zmierzające ku rozszerzeniu i udoskonaleniu tego zakładu.

Najprzód w r. 1887 posada nauczyciela kursu przygotowawczego została stabilizowaną, wskutek czego etat stałych nauczycieli pomnożył się o jedną posadę młodszego nauczyciela.

W roku 1890 otrzymał zakład stałego ks. katechetę w randze nauczyciela głównego.

W roku 1891 powiększa grono nauczające *Romuald Werzyczyński*, mianowany nauczycielem pomocniczym do nauki gry na fortepianie i organach, dekretem z d. 2. sierpnia do l. 8033, ale zarazem powiększa się znacznie liczba godzin dziennej nauki w Seminarjum; albowiem nauka gry organowej i fortepianowej ma się odbywać w 26 godzinach na tydzień. Tegoż roku 1891 zakład otrzymuje 3 fortepiany, zakupione za 1200 zł. wskutek czego nauka muzyki wchodzi w Seminarjum na właściwe tory, obiecujące wielkie dla młodzieży i kraju pożytki.

Najważniejszym zaś wypadkiem w tym samym 1891 roku jest otwarcie IV. kursu w tutejszem Seminarjum męskim, wskutek czego zakład ten stanął na równi z innymi Seminarjami monarchii i może odtąd w całej pełni odpowiadać swemu wysokiemu powołaniu i dążyć śmiało do celów, jakie mu wysoka władza nakreśliła.

Z otwarciem tego kursu powiększyło się znowu grono nauczające o jednego zastępcę nauczyciela. Posadę tę J. Eks. Pan Minister stabilizował w roku następnym 1892 i obsadził ją prowizorycznym nauczycielem fachowym do gospodarstwa wiejskiego i historii naturalnej. Posadę tę objął p. *Stanisław Harlander*.

Odtąd Seminarjum nauczycielskie męskie w Krakowie stało się zakładem zupełnym, skończonym, całkowicie do wzoru swego, w statucie organizacyjnym nakreślonego, dostosowanym i dostrojonym i to tak pod względem liczby klas, jak i pod względem ilości sił nauczycielskich w zakładzie tym zatrudnionych, jak i nakoniec pod względem rozkładu, zakresu i planu nauki.

Tymczasem w roku 1893 ustanowił J. Eks. Pan Minister oddzielnego nauczyciela fachowego do wykładu somatologii i higieny a został nim w charakterze nauczyciela pomocniczego *Stanisław Ponikło*, doktor medycyny i fizyk powiatu krakowskiego.

W tymże roku 1893 do l. 19248 stabilizował J. Eks. Pan Minister posadę nauczyciela śpiewu i muzyki, przyznając mianowanemu nauczycielowi pobory i charakter nauczyciela młod-

szego, przez co etat tutejszego zakładu powiększył się o jedną posadę nauczyciela młodszego.

W kwietniu 1894 r. nieustająca w swoich staraniach o możliwy rozwój zakładów naukowych opiece jej powierzonych krajowa Rada szkolna, wynajęła dla Seminarium tutejszego tak bardzo potrzebny ogród do ćwiczeń praktycznych z gospodarstwa, przez co nauka tego przedmiotu weszła teraz dopiero na właściwe i praktyczne tory.

Tymczasem wśród opisanych uzupełnień i ulepszeń zakładu dzięki przeprowadzonej zmianie w ustroju szkół ludowych w naszym kraju frekwencja Seminarium tak się zwiększyła, iż okazała się konieczna potrzeba rozszerzenia ram tego zakładu przez zaprowadzenie klas paralelnych. Rada szkolna krajowa zgodziła się na to i z początkiem roku szkolnego 1894|5 kurs przygotowawczy i kurs pierwszy rozdzielono na dwa równorzędne oddziały.

Wskutek tego okazała się potrzeba pomnożenia sił nauczycielskich i Rada szkolna mianowała dwu zastępców nauczycieli głównych, przez co liczba sił nauczycielskich zatrudnionych w tym zakładzie znowu się powiększyła o dwie osoby i to już ponad etat normalny.

W końcu 1894 roku oddała Rada szkolna naukę gimnastyki w Seminarium tutejszem pod fachową opieką *Dra Henryka Jordana*, z którego poręki udziela tego ważnego przedmiotu wykwalifikowany fachowo doktor medycyny a więc najwłaściwszy tego przedmiotu nauczyciel.

W listopadzie 1895 pozwoliła Rada szkolna krajowa, aby nauka odbywała się jednorazowo przed południem w szkole ćwiczeń i zgodziła się na zaprowadzenie nauki slöjdu w tutejszym zakładzie, jako przedmiotu nadobowiązkowego, przez co do grona nauczycielskiego przybył jeszcze jeden nauczyciel pomocniczy.

Nakoniec w bieżącym roku 1896 J. Eks. Pan Minister mianował stałego profesora do nauki gospodarstwa i historii naturalnej i na tem rozwój wewnętrzny Seminarium nauczycielskiego męskiego w Krakowie zamykamy.

Taką jest w ogólnych zarysach droga, którą Seminarium nauczycielskie męskie w Krakowie w rozwoju swym od początku swojego w roku 1871, aż do dni dzisiejszych przebyło.

W zaraniu swego istnienia, w roku 1871, obejmowało ono dwa kursa i posiadało dyrektora, dwóch nauczycieli głównych i dwóch pomocniczych; obecnie, w jubileuszowym roku swego przeszło 25-letniego rozwoju, składa się: z 4 klas szkoły ćwiczeń i z 7 klas właściwego Seminarium; nad pierwszemi pracuje 4 nauczycieli młodszych, nad drugimi 5 nauczycieli głównych, (licząc do nich ks. katechetę), 2 nauczycieli młodszych, 2 zastępców nauczycieli głównych, 5 nauczycieli pomocniczych, a całemu temu gronu przewodniczy dyrektor zakładu.

W roku 1871 liczyło ono 26 uczniów; obecnie posiada 180 uczniów szkoły ćwiczeń i 278 wychowalców właściwego Seminarium czyli razem 458 uczniów, a przez czas 26-letniej działalności wydało ono 596 maturzystów, którzy z patentem dojrzałości, to jest, z oświeconym poważną nauką umysłem, z ożywionem miłością kraju sercem i z zaszczerpioną głęboką wiarą i zamiłowaniem obowiązków stanu nauczycielskiego poszli służyć krajowi na wdzięcznej niwie szkolnictwa ludowego.

Na zakończenie tego krótkiego przeglądu dziejów zakładu dodać jeszcze należy, iż przez cały 25-letni przeciąg jego istnienia następujący p. p. inspektorowie krajowi mieli z ramienia Rady szkolnej krajowej wyższy umiętny i administracyjny nadzór nad tutejszem Seminarium męskiem i oni to nadawali działalności jego właściwy kierunek i właściwe granice, mianowicie:

Stanisław Olszewski, który Seminarium to w r. 1871 głównie zorganizował i odtąd przez prawie 22 lat to jest do stycznia 1893 roku corocznie je lustrował, o rozwój jego pilnie się starał i przy egzaminach dojrzałości przewodniczył, a po każdej lustracyi uwag swych i doświadczonych rad udzielał.

Po nim objął te same obowiązki *Emanuel Dworski* i pełnił je z wielkim pietyzmem do r. 1895, a obecnie przewodniczy temu zakładowi Radca szkolny *Mieczysław Zaleski*.

Nie ulega żadnej wątpliwości, iż pomyślny, a tak piękny rozwój tego zakładu zawdzięczać głównie należy przychylnym przedstawieniom wymienionych radców szkolnych; dlatego, pisząc kronikę tego zakładu, imiona jego opiekunów i dobroczyńców wdzięcznej pamięci potomnych przekazać należało.

II.

Pomieszczenie zakładu.

Pierwsze pomieszczenie w r. 1871 znalazło Seminarium nauczycielskie męskie w Krakowie w salach dawnego kursu pedagogicznego, czyli, jako wówczas mówiono, w salach preparandy. Kurs ten pozostawał przy szkole głównej wzorowej w Krakowie, która nie miała własnego budynku, lecz mieściła się w wynajętym lokalu, w domu, zwanym hrabiego Larysza, obecnie własnością JWgo hr. Michałowskiego będącym, przy ulicy Brackiej.

Szkoła główna wzorowa zajmowała 4 sale na pierwszym piętrze tego domu, a preparanda miała trzy sale na piętrze drugim. Otóż w trzech tych salach pomieścił się w r. 1871 dyrektor ze swymi dwoma kursami Seminarium. W tym też domu Seminarium do dnia dzisiejszego pozostaje. Rada szkolna krajowa wyasygnowała w 1871 roku 2.000 zł. na sprawienie sprzętów i przyborów szkolnych, a oddzielnie 375 zł. na zakupno fortepianu.

Z początku nie miał zakład własnego sługi szkolnego i musiał wyręczać się tercyanem szkoły głównej. Dopiero w listopadzie 1871 r. otrzymał zakład własnego tercyana.

Na następny rok szkolny 1871|2 przynajęto na II. piętrze tegoż domu 5 sal: dwie na pomieszczenie dwu klas szkoły ćwiczeń, drugie dwie na gabinety i jedną dla kursu trzeciego który w tym roku wszedł w życie.

W następnym roku donajęto jeszcze dwie sale: dla klasy trzeciej szkoły ćwiczeń, która w tym roku otwartą została i na salę muzyczną, w której oprócz lekcji śpiewu i gry na skrzypkach odbywały się też od czasu do czasu ćwiczenia praktyczne skombinowane, to jest takie, na które sprowadzano po pewnej liczbie uczniów ze wszystkich trzech klas i wprawiano kandydatów do zajmowania nauką uczniów trzech różnych stopni w jednej sali zgromadzonych.

Z początkiem roku szkolnego 1874|5 szkoła wzorowa główna przeszła na fundusz miasta Krakowa i jako pierwsza szkoła miejska krakowska przeniosła się do innego lokalu, jaki jej miasto wyznaczyło.

Opuszczone przez tę szkołę 4 sale na pierwszym piętrze domu Larysza i jedną izbę na drugim piętrze zajęło Seminarjum krakowskie męskie w myśl rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z dnia 29. lipca 1874 r. do l. 7914.

Obejmowało więc ono obecnie 15 mniejszych i większych izb, rozłożonych na I. i II. piętrze, głównie od ulicy Brackiej. Całe drugie piętro od tej ulicy i części pierwszego piętra należały do zakładu.

Z ubikacyi tych taki zrobiono użytek: 4 sale zajęto na izby wykładowe dla kandydatów, 4 sale dla klas szkoły ćwiczeń, 2 sale na gabinety: fizykałny i historyi naturalnej, 1 na śpiew i muzykę — tę salę utworzono z dwu pokoików przez wyjęcie ściany wewnętrznej — a więc liczyć ją należy za dwie ubikacje i 2 sale na kancelaryę, to jest, jedną dla dyrektora, drugą na konferencyę i nakoniec małą izbę dla tercyana.

W roku 1880, kiedy otwarto oddział równorzędny dla kursu pierwszego i rozszerzono plan nauki rysunków, przynajęła Rada szkolna nowe cztery sale: na pomieszczenie oddziału równorzędnego, na salę rysunkową, na salę gimnastyczną i na bibliotekę zakładu; w roku 1893 przy odnawianiu kontraktu dzierżawnego na następne lat 10, donajęła Rada szkolna krajowa jeszcze dwie sale, z których jedna mieści się w oficynie.

Tak więc zakład tutejszy pozostaje od początku aż do dnia dzisiejszego w jednym i tym samym wynajętym budynku, mieści się obecnie w 21 różnej wielkości salach i rozmieszczony jest na parterze, pierwszym i drugim piętrze tego domu, a od 1. stycznia 1897, otrzyma jeszcze trzy nowe izby od strony placu Franciszkańskiego. Będzie więc wtedy zajmował całe drugie piętro tej wielkiej narożnej kamienicy, część pierwszego piętra, część parteru od strony ulicy Brackiej i nakoniec jeden pokój w oficynie.

Budynek ten ma tę zaletę, iż sale jego są wysokie na przeszło 4 metry, dają więc dość powietrza dla nagromadzonej młodzieży — ale, jako budowany nie dla celów szkoły, posiada wiele wad i niedostatków. Przedewszystkiem brak mu czystego i przestronnego podwórza, gdzieby dziatwa szkolna w czasie paury pobiegać i pogimnastykować się mogła; brak w nim obszerniejszej sali, gdzieby wszystką młodzież na akty uroczyste lub na egzortę pomieścić można było; wentylacja jest w nim

naturalna, to jest, odbywa się przez niedopasowane drzwi i okna; nie posiada ani kawałka gruntu, gdzieby ogródek szkolny można urządzić a nakoniec położony jest przy bardzo ruchliwej ulicy, wskutek czego turkot wozów i pojazdów, tentent jadących armat i maszerującej konnicy lub piechoty nie pozwalają słyszeć mówiącego i zmuszają do przerywania nauki.

Z tego powodu pożądanemby wielce było, aby Seminarjum nauczycielskie mogło się nareszcie doczekać budynku własnego, umyślnie na cele szkoły wzniesionego i we wszystkie przez higienę wskazane urządzenia zaopatrzonego.

Po znanej i w tyle błogosławionych owoców obfitej działalności JWgo Wiceprezydenta Rady szkolnej krajowej spodziwać się wolno, iż przed upływem obecnego okresu dzierzawnego raczy pomyśleć o tem dla dalszego rozwoju tutejszego zakładu niezbędnie potrzebnem postanowieniu.

Do nabożeństw i wszelkich aktów religijnych używa bez przerwy Seminarjum nauczycielskie męskie kościoła OO. Franciszkanów, a właściwie kaplicy bractwa Męki Pańskiej.

III.

Kursa wakacyjne dla dalszego kształcenia nauczycieli szkół ludowych.

W pierwszych latach istnienia Seminarjum męskiego w Krakowie nauczyciele tego zakładu, nie poprzestając na całorocznej pracy nauczycielskiej, składali i w czasie wakacyjnego odpoczynku bogatą ofiarę ze swych sił i pracy na ołtarzu oświaty krajowej. Państwowa bowiem ustawa szkolna z dnia 14. maja 1869 r. zapowiedziała w §§ 43—47, że między innymi zaleconymi tam środkami dalszego kształcenia nauczycieli, które krajowa władza szkolna w tym celu przedsięwzięmie, będą także urządzane przy Seminarjach nauczycielskich wakacyjne kursa dalszego kształcenia nauczycieli ludowych. Rada szkolna krajowa wyznaczy każdego roku tych nauczycieli, którzy na taki kurs mają się udać; udzieli im zasiłków na koszta podróży i na utrzymanie się w mieście a wyznaczony na taki

kurs nauczyciel obowiązany jest w oznaczonym terminie przybyć do wskazanego sobie miejsca, przedstawić się dyrektorowi Seminaryum, który był zarazem dyrektorem kursu wakacyjnego i brać pilny udział w naukach, wykładanych na kursie.

Na zasadzie więc § 47 wymienionej ustawy galicyjska Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 5. maja 1872 r. do l. 3372 urządziła przy Seminaryum męskim w Krakowie w czasie letnich wakacji 1872 r. pierwszy taki kurs dalszego kształcenia nauczycieli szkół ludowych.

Kurs ten rozpoczął się po wysłuchaniu nabożeństwa w kościele OO. Franciszkanów w dniu 15. lipca a trwał do 15. sierpnia. Słuchaczów wyznaczyła Wysoka Rada 40 z różnych okręgów szkolnych zachodniej Galicyi i ci wszyscy z wyjątkiem jednego na kurs przybyli. Codziennie mieli frekwentanci kursu wakacyjnego 5 godzin nauki, to jest, 3 godziny z rana i 2 popołudniu. Wykładano następujące przedmioty:

Naukę elementarza	3 godziny
Metodę języka polskiego	3 „
Geografię powszechną i krajów austr. węg.	3 „
Metodę nauki geografii w szkole ludowej	3 „
Historję naturalną i jej metodę	6 „
Fizykę i jej metodę	6 „
Rachunki i metodę tego przedmiotu	3 „
Gospodarstwo	3 „

Razem 30 godzin.

Wykładali na kursie wakacyjnym:

Elementarz i jego metodę Karol Niemczyk.

Język polski i jego metodę Paweł Wandasiewicz.

Geografię i jej metodę Henryk Stroka.

Fizykę, historję naturalną i gospodarstwo Ludwik Zgórek.

Rachunki i metodę rachunków w szkole ludowej Karol

Niemczyk.

Z tego widać, że tak uczący, jak i uczący się mieli niemało zajęcia. Mimo to w każdą niedzielę i święto poświęcano popołudnie na kształcenie w innym kierunku przybyłych na kurs nauczycieli. W tym celu dzielono ich na grupy i każda grupa pod przewodnictwem stosownie dobranego profesora, wykładającego na kursie, udawała się na zwiedzanie świątyń, muzeów,

gabinetów, bibliotek i wszelkich pamiątek krakusowego grodu. Przewodniczący profesor był zarazem tłumaczem i informatorem, opowiadał i uczył, na co patrzeć, co zauważyć i zapamiętać należało.

Po ukończeniu kursu wszyscy frekwentanci otrzymali stosowne świadectwa, potwierdzające ich udział w kursie wakacyjnym i powrócili do zatrudnień i na stanowiska swoje nie tylko wzbogaceni w wiedzę fachową, ale także z podniesionem uczuciem miłości rodzinnego kraju, którego pomniki dziejowe i liczne pamiątki poznali.

W roku 1873 urządziła Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 27. kwietnia do l. 3099 drugi kurs wakacyjny dalszego kształcenia nauczycieli szkół ludowych.

Ten kurs rozpoczął się dnia 25. lipca 1873 r. a przybyło nań 43 nauczycieli, wyznaczonych z różnych okręgów szkolnych zachodniej Galicyi. Wykładano te same przedmioty i w tej samej liczbie godzin, co w roku zeszłym; wykładali też ci sami nauczyciele Seminaryum męskiego z tym tylko wyjątkiem, że naukę elementarza i naukę języka polskiego prowadził Paweł Wandasiewicz, mając 6 godzin tygodniowo. Taki sam kurs wakacyjny odbył się w seminaryum tutejszem w roku 1874, urządzony rozporządzeniem wysokiej Rady z dnia 18. maja do l. 4214. Na ten kurs przybyło 45 nauczycieli z różnych okręgów szkolnych a nauka rozpoczęła się 26. lipca i trwała do 27. sierpnia. Rada szkolna krajowa nakreśliła taki sam plan nauki dla tego kursu, jak lat poprzednich, z dodatkiem tylko 3. godzin gimnastyki, której miał uczyć Franciszek Drebszak. Gdy atoli frekwentanci zjechawszy się wniesli do dyrekcji prośbę, iż pragną wyćwiczyć się także w metodzie udzielania języka niemieckiego w szkole ludowej i w samym języku niemieckim postąpić, dyrekcya zaprosiła Fr. Poppera, profesora Seminaryum żeńskiego by naukę tego języka po 1 godzinie dziennie na kursie tym objąć raczył. Co gdy się stało, uzyskano później potwierdzenie Rady szkolnej krajowej dla tej zmiany.

W tym kursie więc wzrosła liczba godzin nauki tygodniowej do godzin 39. Wykłady rozpoczynały się o godzinie 7. rano i trwały do 12; popołudniu zaś jednych dni odbywały się od 3—5. innych od 3—4. Uczyli ci sami nauczyciele Seminaryum męskiego, którzy w zeszłym roku na kursie wakacyjnym wykla-

dali i w tej samej liczbie godzin a oprócz tego Fr. Popper, profesor Seminarium żeńskiego godzin 6, i Franciszek Drebszak godzin 3.

Czwarty i ostatni kurs wakacyjny dla nauczycieli szkół ludowych urządziła Rada szkolna krajowa w roku 1875 rozpoczęciem z dnia 20. maja do 1. 3883.

Na ten kurs wyznaczyła Rada szkolna krajowa 48 nauczycieli, z których przybyło 47, a oprócz tego zjechało się 35 takich, którzy z własnej pilności i na własny koszt na wykłady te pospieszyli.

Kurs rozpoczął się 19. lipca i trwał do 19. sierpnia. Nauka odbywała się po 5 godzin dziennie a oprócz tego co drugi dzień jedna godzina gimnastyki. Było więc 33 godzin tygodniowej nauki. Wykładali ci sami, co poprzednich lat nauczyciele Seminarium męskiego a oprócz tego profesor Seminarium żeńskiego Dr. Julian Zgorzalewicz.

Podobnie jak w pierwszym roku wakacyjnym, tak i wszystkich następnych lat w niedziele i święta zajmowano frekwentantów kursu wakacyjnego zwiedzaniem pamiątek i zbiorów naukowych w Krakowie a zwiedzania te odbywały się pod kierunkiem profesorów, uczących na kursie.

Nakoniec i to podnieść należy, iż członkowie grona nauczycielskiego przy tutejszem Seminarium brali także udział czynny w okręgowych konferencyach nauczycieli szkół ludowych krakowskiego okręgu miejskiego, jakie w myśl § 45. państwowej ustawy szkolnej z dnia 14. maja 1869 r. celem dalszego pedagogicznego i naukowego wykształcenia nauczycieli krakowskich Rada szkolna okręgowa corocznie zwoływała i odbywała.

IV.

Objawy patryotycznych i religijnych uczuć, inne zdarzenia godne pamięci od 1871 do 1896 r.

Młodzież tutejszego seminarium obchodzi corocznie solennem nabożeństwem dzień imienin Najjaśniejszego Cesarza i Króla i Najjaśniejszej Pani. Podczas mszy świętej, uroczyste w takim dniu odprawianej, wykonuje stosowne dzieła muzyki kościelnej

tak instrumentalnej, jak i wokalne; śpiewa jednym wielkim chórem hymn ludu a po nabożeństwie bywa wolną od lekcyi.

Corocznie też przystępuje młodzież trzy razy do sakramentu pokuty i Ołtarza: około Wszystkich Świętych, przed Wielkanocą i pod koniec roku szkolnego. W miesiącu maju odbywa się corocznie uroczysta komunia tych uczniów, którzy pierwszy raz do tego św. sakramentu przystępują. Corocznie też uczniowie III. kursu przystępują do sakramentu bierzmowania. Każdy rok rozpoczyna się i kończy solennem nabożeństwem, po którym następuje „Veni Creator“ lub ewentualnie „Te Deum“ hymn ludu i pokropienie święconą wodą.

Przez cały rok szkolny młodzież uczęszcza w niedziele i święta na mszę świętą, po której słucha nabożnie egzorty. Oprócz tego w miesiącach maju i czerwcu tudzież we wrześniu i październiku młodzież wraz z nauczycielami słucha mszy św. przed nauką szkolną codziennie, to jest, i w dni powszednie przed godziną 8. rano.

Nareszcie od roku 1882 w myśl rozporządzenia Rady szkolnej krajowej do l. 3491 uczniowie i profesorowie biorą udział w trzydniowych rekolekcyach wielkanocnych.

Oto są akta religijnych i patryotycznych uczuć, które się corocznie powtarzają. Oprócz tego nie brak i nadzwyczajnych wypadków, dających piękne świadectwo dla uczuć tej młodzieży. I tak:

Dnia 6. lutego 1878 r. obchodziła młodzież seminaryjna dziękczynnem nabożeństwem szczęśliwy obiór Ojca św. Leona XIII.

W roku 1879 25 - letnia rocznica zaślubin Najjaśniejszych Państwa dała młodzieży tutejszej pożądaną sposobność do objawienia szczerych uczuć patryotycznych. W dzień tej uroczystości, dnia 28. kwietnia, młodzież wysłuchała solennej mszy św. i zakończyła ją hymnem ludu. Następnie wraz z zaproszonymi gośćmi udała się do sali muzycznej pięknie w zieleń, kobierce i biusty monaszejszej pary przybranej i tu odbyła się pamiętna uroczystość szkolna. Najprzód uczniowie szkoły ćwiczeń śpiewali okolicznościowe krakowiaki, kompozycyi Karola Niemczyka, później kandydaci wykonali różne kompozycye instrumentalne i wokalne. W dalszym ciągu dyrektor zakładu przedstawił uczniom znaczenie tej uroczystości i zachęcił młodzież do należynej czci i miłości dla Najdostojniejszej rodziny monar-

szej. Potem jeden z uczniów kursu III. wygłosił balladę Schillera pod tytułem „Rudolf z Habsburga“ w tłumaczeniu Minasowicza; następnie profesor Antoni Żukowski miał odczyt, w którym wyliczył dobrodziejstwa, jakich kraj nasz z łaski Najjaśniejszego Pana używa; w końcu nastąpił hymn ludu i liczne gromkie okrzyki na cześć Najjaśniejszych państwa. Nazajutrz zaś po mszy św. w kościele Maryackim deputacya od gremium nauczycielskiego złożyła do rąk J. W. Pana Delegata, swoje życzenia dla Najjaśniejszych państwa. Tegoż roku brała udział młodzież seminaryjna w odpuszczeniu jubileuszowym, jaki papież Leon XIII. ogłosił. W tym celu przystępowała do św. sakramentów i zwiedzała pod przewodnictwem swoich profesorów te kościoły krakowskie, które dla dostąpienia odpustu odwiedzić trzeba było.

W następnym 1880 r. odbyła się w sali szkolnej uroczystość wręczenia dyrektorowi zakładu *Wincentemu Jabłońskiemu*, najmiłościwiej nadanego mu kawalerskiego krzyża orderu Franciszka Józefa, w obecności JW. Delegata namiestnictwa hr. Badeniego, inspektora krajowego Stanisława Olszewskiego, młodzieży szkolnej i licznie zgromadzonych rodziców młodzieży i innych gości. Oprócz pana Delegata, który w stosownej przemowie ogłosił łaskę Najjaśniejszego Pana, przemawiał Radca Olszewski, w imieniu grona nauczycielskiego złożył powinszowania dekorowanemu prof. Antoni Żukowski, w końcu przemówił jeden z uczniów kursu III. Dyrektor Jabłoński odpowiadał. Uroczystość zakończyła się produkcjami muzykalnymi, hymnem ludu i okrzykami na cześć Najjaśniejszego Pana.

W roku 1881 dnia 10. maja odbyła się uroczystość szkolna z okazji zaślubin Arcyksięcia Rudolfa z królewską księżniczką Stefanią, złożona z dziękczynnego nabożeństwa w kościele OO. Franciszkanów i z produkcji instrumentalnych i wokalnych w gmachu szkolnym.

W roku 1882 dnia 21. grudnia obchodziła młodzież seminaryjna 600-letni jubileusz panowania dynastji Habsburgów w Austrii. Uroczystość ta składała się, jak zwykle, z dwóch części: kościelnej i szkolnej. Uroczystość kościelna polegała na tem, iż wszystka młodzież zakładu wysłuchiwała pontyfikalnej mszy świętej, w czasie której uczniowie grali na chórze stosowne partye muzyki kościelnej a po mszy świętej śpiewali „Te

Deum“ i hymn ludu. Uroczystość szkolna odbyła się w przyozdobionej w zieleń, kobierce i biusty Najjaśniejszych Państwa sali muzycznej. Dyrektor zakładu zagał uroczystość stosownem przemówieniem, uczniowie szkoły ćwiczeń odśpiewali okolicznościowe krakowiaki, uczniowie seminaryum wykonali kilka utworów orkiestrowych i wokalnych, prof. Antoni Żukowski wygłosił odczyt „o znaczeniu rodziny Habsburgow w dziejach Europy i o zasługach jej dla naszego kraju“. Uroczystość zakończyła się hymnem ludowym. Uroczystość tę zaszczycił swoją obecnością inspektor krajowy, radca Stanisław Olszewski.

Dnia 12. września 1883 r. zgromadziła znowu do sali muzycznej młodzież szkolną i licznych gości, uroczystość, obchodzona z okoliczności 200 - letniej rocznicy uwolnienia Wiednia od Turków. Z pomiędzy produkcji wykonanych wtedy zasługują na wspomnienie: deklamacya wyjątków z poematu Wespazyana Kochowskiego pod tytułem „Dzieło Boskie Wiednia wybawionego“ i Dyonizego Książnina pod tytułem: „Na stuletni obchód zwycięstwa Jana III. pod Wiedniem“.

W roku 1887 dnia 1. października zaszczycił tutejszy Zakład swoją obecnością JE. pan minister W. i O.dr. Gautsch wraz z liczny orszakem towarzyszących mu osób. Wprowadzono najprzód p. ministra do sali muzycznej, gdzie zgromadzona młodzież seminaryjna powitała go hymnem ludowym, który kandydaci odegrali i odśpiewali; następnie innemi produkcjami na 25 skrzypiec, organ i fortepian; nakoniec wychodzącego z sali pana ministra pożegnano marszem, odegranym na skrzypcach.

W roku 1889, dnia 6. lutego brało udział tutejsze seminaryum w powszechnej boleści z powodu zgonu Arcyksięcia Rudolfa przez wysłuchanie żałobnej mszy św., za spokój jego duszy odprawionej.

W roku 1890 dnia 25. maja młodzież tutejszego zakładu ofiarowała swój współdział w koncercie publicznym, urządzone w salach reutowych na korzyść bursy dla synów nauczycieli. Kandydaci pod kierunkiem swego nauczyciela Jana Ostrowskiego wykonali trzy numera na chór męski: Cicho śpij Rzepki, serenadę Appela i mazur Lewandowskiego a nauczyciel ich, Jan Ostrowski, odegrał na skrzypcach sonatę F. dur Griega i mazurkę Wieniawskiego.

Roku 1891 dnia 28. czerwca młodzież Seminaryum tutejszego wraz z gronem nauczycieli urządzili poranek wokalnemuzykalny ku uczczeniu 40 - letniej pracy na polu szkolnictwa inspektora krajowego, p. Stanisława Olszewskiego, korzystając z przybycia pana inspektora do Krakowa na egzamin dojrzałości. Poranek rozpoczął się o godzinie 10. po wysłuchaniu nabożeństwa rok szkolny zakończającego. Na ten akt uroczysty oprócz czcigodnego jubilata przybyli liczni zaproszeni goście; między innymi inspektor krajowy p. Bolesław Baranowski, dyrektor seminaryum żeńskiego p. Wincenty Jabłoński wraz z gronem, wielu dyrektorów i nauczycieli szkół ludowych. Uroczystość zagał dyrektor zakładu stosownem przemówieniem; następnie ks. Bielenin przedstawił wielkie zasługi jubilata około szkolnictwa krajowego i zakończył okrzykiem na cześć jego; nareszcie jeden z uczniów Seminaryum przemówił, wyrażając niewygasłą wdzięczność młodzieży dla p. inspektora. Czcigodny jubilat dziękował rozrzewniony za te objawy serdecznej życzliwości. Przemawiali jeszcze p. Baranowski i p. Jabłoński. Potem nastąpiły liczne produkcje wokalne, instrumentalne i deklamatorskie. A cała uroczystość zakończyła się drugim przemówieniem pana inspektora i okrzykiem młodzieży na cześć jubilata.

W dniu 15. marca 1892 obchodziła młodzież seminaryjna wraz z gronem nauczycielskiem uroczystość imienin swego najprzewielebniejszego księcia biskupa, J. Em. ks. kardynała Dunajewskiego. Uroczystość tę raczył zaszczycić swoją obecnością J. Em. ks. kardynał. Przybyli nadto liczni dostojni goście jak: p. delegat Laskowski, kanonicy kapituły krakowskiej, inspektorowie szkół, Dr. Henryk Jordan, Dr. Stanisław Tomkowicz i rodzice dziatwy szkolnej.

Po pięknej przemowie dyrektora zakładu, uczniowie począwszy od najniższej klasy aż do najwyższej, składali powinshawania J. Em. Potem nastąpiły produkcje wokalne - deklamatorskie i muzykalne. Oto jest ich program:

1. Boieldieu, uwertura „Kalif z Bagdadu“ (orkiestra).
2. Silcher, Wieczorem; Karasowski hymn do pracy (chór mieszany).
3. Deklamacya dyalogiczna dzieci ze szkoły ćwiczeń.
4. Paderewski Menuet (solo fortepian).

5. Mozart, Kwartet smyczkowy.

6. a) Kreutzer, Śpiew niedzielny; b) Beethoven, Hymn do nocy; c) Moniuszko, Przylecieleci sokołowie (chór męski).

7. Deklamacya: Łucya z Bolonii.

8. Beriot koncert IV. (skrzypce solo).

9. Ostrowski, Marsz do boju (na chór i orkiestrę).

Uroczystość zakończyła się przemówieniem JEm. i udzielonem wszystkim błogosławieństwem pasterskiem.

Dnia 19. stycznia 1893 zęgnąło grono nauczycielskie i młodzież szkolna swego długoletniego przewodnika i przełożonego Wgo Radcę szkolnego krajowego, Stanisława Olszewskiego, który ustępował w stan spoczynku. Przy tej sposobności urządziła młodzież poranek muzykalno-wokalny, w którym oprócz licznych a tak pięknych kolend polskich, wykonali uczniowie seminaryum pod kierunkiem profesorów muzyki, Ostrowskiego i Wereszczyńskiego, następujące numera :

1. a) Oesten, „Dźwięki serca“ walc; b) Kania, krakowiak (fortepian na 4 ręce).

2. Liszt, rapsodya węgierska (solo fortepian).

3. Ostrowski, krakowiak (chór męski orkiestra).

4. Ostrowski, romans (solo fortepian).

5. Prume, melancolia (orkiestra).

6. Beriot, koncert IX., (solo skrzypce z akompaniamentem fortepianu).

7. Ostrowski, pożeganie (chór męski).

8. Ostrowski, marsz nr. 5 (orkiestra).

Dnia 19. lutego tegoż roku obchodziło seminaryum uroczystością kościelną jubileusz biskupi Ojca św., Leona XIII. Uroczystość ta składała się z mowy ks. katechety, z odczytu dyrektora Nizioła, w którym główne momenta z życia Ojca św. były podniesione i z licznych produkeyi wokalnych i muzycznych.

Dnia 27. stycznia 1895 liczna publiczność złożona z rodziców młodzieży i przyjaciół dyrektora zakładu, była znowu świadkiem wspaniałej uroczystości, która się odbyła w Seminaryum nauczycielskiem męskiem w Krakowie. W tym dniu bowiem po solennej wotywie w kościele OO. Franciszkanów odbyło się uroczyste wręczenie oznak orderu Franciszka Józefa najmilszemu udzielonemu dyrektorowi tego zakładu p. Andrzejowi Niziołowi. Uroczystość szkolna rozpoczęła się o godzinie 11-tej

w sali muzycznej zakładu, w obecności JW. delegata namiestnictwa p. Laskowskiego, inspektora krajowego p. E. Dworskiego, inspektorów okręgowych, dyrektorów i profesorów licznych zakładów szkolnych. Po odczytaniu najwyższego reskryptu nadającego dyrektorowi Niziołowi kawalerski krzyż orderu Franciszka Józefa, przemawiał p. radca Dworski i złożył powinszowanie solinizantowi; poczem uczniowie odśpiewali kantatę: „Dziś dla nas święty dzień“. Wtedy przemówił udekorowany dyrektor, dziękując za to zaszczytne odznaczenie i wznosił okrzyk na cześć Najjaśniejszego Pana, który entuzjastycznie powtórzyli wszyscy obecni; w dalszej zaś mowie dziękował wszystkim tym, którzy się do tego zaszczytu przyczynili a po tej pięknej mowie nastąpił hymn ludu, który młodzież z towarzyszeniem orkiestry odśpiewała. Nastąpiły po tem liczne mowy. W imieniu grona nauczycielskiego przemawiał prof. Żukowski a w imieniu młodzieży szkolnej uczeń IV. kursu, Górka. Cała uroczystość zakończyła się uwerturą z opery „Kalif z Bogdadu“ przez Boeldieu. Oprócz tego od wielu lat każdorazowy rok szkolny zakończyła młodzież szkolna popisem z muzyki i śpiewu, na którym wobec delegata Rady szkolnej krajowej wykonywała utwory takich autorów, jak Mozart, Chopin, Verdi, Bach, Gounod, Mendelsohn, Ketterer, Danysz, Moniuszko, Rzepki, Lewandowski, Kania, Żeleński, Trochel i t. d. na tych popisach produkował też nauczyciel tego zakładu Jan Ostrowski własne oryginalne kompozycje, które następnie wychodziły w druku.

Również każdoroczne imieniny dyrektora zakładu obchodziła zwykle młodzież szkolna porankiem lub wieczorem muzykalno-wokalnym, na których różne dzieła klasycznej i nowszej muzyki wykonywała. Oto jest na próbę program takiego poranka z dnia 30. listopada 1895. Po powinszowaniach dzieci i kandydatów, młodzież odegrała: 1. Kania, (krakowiak na 4 ręce). 2. Mozart, pieśń zgody (chór). 3. Verdi, *il trovatore* (skrzypce solo). 4. Ketterer wyjątek z *Trawiaty* 5. Chateleine, valse (fortepian na 4 ręce). 5. Verdi, tercet (na skrzypce, fortepian i harmonium). 6. Ostrowski, pożegnanie (śpiew). 7. Marsz (na orkiestrę).

Nakoniec w każdym smutnym obrzędzie pogrzebu członka grona nauczycielskiego (a było ich niestety wiele!) brała młodzież szkolna serdeczny współudział, niosąc na własnych barkach zwłoki nieboszczyka i śpiewając tak przy wynoszeniu zwłok z domu żałoby jako też i na cmentarzu stosowne pieśni religijne.

V. Wykaz liczby uczniów

tak szkoły ćwiczeń, jak i kursów Seminarjum nauczycielskiego
męskiego w Krakowie, ułożony kolejno latami
od r. 1871 do r. 1896.

Rok szkolny	Szkoła ćwiczeń				Razem	Seminarjum nauczycielskie						Razem na kursach	Razem w całym zakładzie	
	k l a s y					k u r s a								
	I.	II.	III.	IV.		Przygot. A	Przygot. B	I. A	I. B	II.	III.			IV.
1871	15	.	11	.	.	26	26
1871/2	34	38	.	.	72	.	.	11	.	16	16	.	43	115
1872/3	44	29	27	.	100	.	.	16	.	9	19	.	44	144
1873/4	48	47	40	.	135	.	.	22	.	15	11	.	48	183
1874/5	46	54	56	45	201	23	.	21	.	22	17	.	83	284
1875/6	60	51	59	52	222	29	.	38	.	20	19	.	106	328
1876/7	62	60	55	63	240	33	.	36	.	31	22	.	122	362
1877/8	44	45	62	43	194	34	.	52	.	27	25	.	138	332
1878/9	47	52	44	60	203	42	.	53	.	43	25	.	163	366
1879/80	67	58	66	50	241	68	.	41	37	55	41	.	242	483
1880/1	55	65	60	73	253	73	.	51	48	70	46	.	288	541
1881/2	71	59	62	56	248	58	.	43	41	^a 40 ^b 35	56	.	273	521
1882/3	47	60	58	51	226	45	.	56	.	^a 39 ^b 40	55	.	235	461
1883/4	48	55	66	68	237	44	.	50	.	61	^a 34 ^b 31	.	220	457
1884/5	54	66	50	71	241	40	.	40	.	40	52	.	172	413
1885/6	54	46	48	46	194	42	.	38	.	31	26	.	137	331
1886/7	47	49	47	41	184	41	.	37	.	23	31	.	132	316
1887/8	49	54	56	46	205	50	.	50	.	29	18	.	147	352
1888/9	47	54	56	46	203	46	.	44	.	41	20	.	151	354
1889/90	55	58	43	52	208	38	.	40	.	31	28	.	137	345
1890/1	48	55	50	45	198	44	.	42	.	29	15	.	130	328
1891/2	42	55	64	50	211	57	.	47	.	22	17	13	156	367
1892/3	54	54	55	54	217	73	.	56	.	38	21	14	202	419
1893/4	46	54	50	51	201	43	39	38	32	40	27	19	238	439
1894/5	37	43	53	42	175	42	44	33	33	52	27	20	251	426
1895/6	44	50	46	40	180	36	37	39	39	59	40	28	278	458

VI. Wynik egzaminów dojrzałości od roku 1871 do roku 1896.

Rok szkolny	Do egzaminu dojrzałości zgłosili się uczniowie			Egzamin dojrzałości zdali uczniowie						Egzamin dojrzałości odbył się pod przewodnictwem c. k. Rady szkolnego krajowego
				z odzna- czeniem						
	zwyczajni	eksterniści	razem	zwyczajni	eksterniści	zwyczajni	eksterniści	razem		
1870/1	4	.	4	1	.	3	.	4	Wgo St. Olszewskiego	
1871/2	6	.	6	.	.	6	.	6	dto	
1872/3	12	.	12	2	.	10	.	12	dto	
1873/4	9	.	9	1	.	8	.	9	dto	
1874/5	17	.	17	1	.	12	.	13	dto	
1875/6	12	.	12	.	.	11	.	11	dto	
1876/7	19	.	19	3	.	16	.	19	dto	
1877/8	23	.	23	3	.	20	.	23	dto	
1878/9	14	2	16	1	.	13	2	16	dto	
1879/80	14	2	16	.	.	14	2	16	dto	
1880/1	41	16	57	5	.	33	13	51	dto	
1881/2	55	8	63	5	.	40	6	51	dto	
1882/3	49	9	58	2	.	43	5	48	dto	
1883/4	55	9	64	.	.	48	2	50	St. Twaroga (w zastęp.)	
1884/5	47	6	53	5	.	37	5	47	Wgo St. Olszewskiego	
1885/6	22	5	27	4	.	18	4	26	dto	
1886/7	30	5	35	6	.	21	2	29	dto	
1887/8	21	4	25	4	.	14	3	21	dto	
1888/9	20	3	23	3	.	15	2	20	dto	
1889/90	26	4	30	2	.	25	1	28	dto	
1890/1	.	6	6	.	.	.	4	4	(przybył kurs IV.)	
1891/2	12	5	17	3	.	9	4	16	dto	
1892/3	13	6	19	2	.	10	1	13	Wgo E. Dworskiego	
1893/4	19	8	27	3	.	15	4	22	dto	
1894/5	19	6	25	1	.	17	3	21	Wgo M. Zaleskiego	
1895/6	28	9	37	1	.	18	1	20	dto	
Razem przez lat 26 wyszło maturzystów									596	
W tej liczbie z odznaczeniem									58	

VII.

Wykaz majątku Seminarium nauczycielskiego męskiego w Krakowie w bibliotekach, zbiorach, przyborach i sprzętach szkolnych w roku szkolnym 1895/6 wykazany.

Biblioteka nauczycieli liczy dzieł 845, tomów	1291
Biblioteka uczniów liczy dzieł 908, tomów	1171
Mapy, tablice i obrazy sztuk	117

Gabinet historii naturalnej.

Okazów i modeli do zoologii	317
Zbiorów owadów w pudłach	4
Tablic do zoologii	88
Atlasów zoologicznych	2
Okazów i modeli do mineralogii	583
Okazów gipsowych do botaniki	134
Słojów z nasionami	100
Zielników	3
Tablic do botaniki	106

Gabinet fizyczny.

Przyrządów i modeli różnych	226
---------------------------------------	-----

Gabinet gospodarstwa wiejskiego.

Przyrządów i modeli do rolnictwa	20
do ogrodnictwa	25
do hodowli bydła modeli	40
do pasiecznictwa	26
nasion słoï	150
nawozów słoï	10
tablic do ogrodnictwa	5
tablic do hodowli	16
biblioteka rolnicza obejmuje dzieł	230

Sprzęty i przybory szkolne.

Seminaryum właściwe posiada sztuk	146
Szkoła ćwiczeń	116

Rysunki.

Wzorów, modeli, tablic i innych przyborów do rysunków razem sztuk 703

Muzykalia.

O instrumentach, które posiada zakład, była mowa w I. części rozprawy. Szkół na fortepian, skrzypce, organy i innych zbiorów nut jest w zakładzie numerów 16

VIII.

Zmiany w gronie nauczycielskiem od 1871 do 1896 r.

Pierwsze grono nauczycielskie krakowskiego Seminarium męskiego tworzyli, jak to się w pierwszym rozdziale niniejszej pracy powiedziało, następujący członkowie:

Andrzej Józefczyk, jako dyrektor zakładu.

Wojciech Wojnarowski, jako nauczyciel główny.

Ludwik Zgórek, jako nauczyciel główny.

Leon Piccard, jako nauczyciel pomocniczy.

Leon Weiss, jako nauczyciel pomocniczy.

Paweł Wandasiewicz, nauczyciel młodszy.

Karol Niemczyk, nauczyciel młodszy.

Jan Kowalikowski, nauczyciel młodszy.

Andrzej Łapiński, nauczyciel młodszy.

Ks. *Wacław Cholewiński*, jako katecheta pomocniczy.

Henryk Stroka, jako nauczyciel główny.

Tadeusz Langie, nauczyciel pomocniczy.

Już w roku 1873 rozpoczęły się pierwsze w tem gronie zmiany:

Dnia 1. sierpnia 1873 do l. 6562 uwolniła Rada szkolna krajowa Leona Weissa a w miejsce jego nazaczyła na nauczyciela gimnastyki wychowawca tutejszego seminarium, *Franciszka Drebszaka*, mianując go zarazem praktykantem przy Seminarium. Miejsce Leona Piccarda, powołanego do innego zakładu, zajął *Hipolit Lipiński*, artysta - malarz, mianowany pomocniczym nauczycielem do nauki rysunków dnia 15 października 1873 r.

Dnia 2. maja 1874 r. obowiązki nauczyciela rysunków po śmierci H. Lipińskiego objął artysta-malarz, *Antoni Gramatyka*, mianowany do l. 3863. Jest to jedyny członek grona, który do dziś dnia w zakładzie pracuje. Miejsce Tadeusza Langiego, który podziękował, zajął, jako pomocniczy nauczyciel gospodarstwa wiejskiego, Zygmunt Jaroszewski, mianowany 30. sierpnia 1874 r. do l. 8555.

Dnia 8. czerwca 1874 do l. 5368 Rada szkolna krajowa mianuje ks. Józefata Sobierajskiego stałym katechetą dla obu seminaryów, a ks. Cholewińskiego uwalnia.

Dnia 1. marca 1875 do l. 1705 mianowany został pomocnikiem ks. katechety ks. *Eustachy Szczeniowski*.

Tegoż dnia i roku do l. 1730 został zastępcą nauczyciela głównego *Bogumił Kieres* i objął dnia 12. marca obowiązki w zakładzie, jako nauczyciel kursu przygotowawczego.

Dnia 1. października 1875 do l. 10249 powierzyła Rada szkolna krajowa naukę języka ruskiego w tutejszem Seminaryum *Pawłowi Wandasiewiczowi* zamiast ks. Bojarskiego, który podziękował.

Tegoż roku dnia 25. października 1875 r. do l. 11368 mianowała Rada szkolna krajowa *Ludwika Swolkiena* pomocniczym nauczycielem gospodarstwa wiejskiego, w miejsce Z. Jaroszewskiego, który się zrzekł swej posady.

Dnia 17. sierpnia 1876 r.znaczony ks. *Wojciech Gac* na pomocnika ks. katechety i na exhortatora przy Seminaryum męskim w miejsce ks. Szczeniowskiego; a gdy ks. Gac zachorował, miejsce jego zastępował od 6. Września 1876 r. *ks. Smoczyński*.

Dnia 17. września w miejsce Bogumiła Kieresa zastępcą nauczyciela głównego mianuje Rada szkolna krajowa *Franciszka Drebszaka*, któremu dyrekcyja powierza prowadzenie kursu przygotowawczego.

Dnia 4. lutego 1877 r. do l. 1059 mianuje Rada szkolna księdza *Adama Hr. Potulickiego* do zastępowania ks. Gaca na czas jego choroby; a dnia 11. maja 1877 r. do zastępowania ks. Potulickiego, który także zachorował, naznacza konsystorz biskupi ks. *Władysława Paczygowskiego*.

Dnia 13. października 1877 Rada szkolna krajowa udziela 3. miesięcznego urlopu dyrektorowi A. Józefczykowi a zastępcą dyrektora mianuje do l. 9414 *Stanisława Twaroga*.

Dnia 23. grudnia 1877 do l. 12111 otrzymuje *Bolesław Filiński* nominację na praktykanta przy Seminarium tutejszem.

Dzień 21. września 1878 zapisany jest żałobnemi literami w kronice zakładu. W tym dniu bowiem umarł po długiej chorobie dotychczasowy dyrektor Seminarium Andrzej Józefczyk, nieporównany pedagog, całą duszą oddany temu zakładowi. Młodzież seminaryjna niosła go na barkach aż na cmentarz.

Zastępstwo dyrektora sprawował dalej *Stanisław Twaróg* aż do dnia 9. marca 1879 r., w którym Prezydium Rady szkolnej krajowej do l. 23 uwolniło go od tych obowiązków a przeniosło do Seminarium męskiego *Wincentego Jabłońskiego*, dotychczasowego dyrektora Seminarium żeńskiego w Krakowie i powierzyło mu dyrekcję w Seminarium męskim.

Tegoż roku nastąpiła i druga zmiana. Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 25. marca do l. 3136 przeniosła tutejszego nauczyciela głównego Henryka Strokę do Rzeszowa a tamtejszego nauczyciela głównego *Antoniego Żukowskiego* przeznaczyła do Seminarium męskiego w Krakowie.

Dnia 3. kwietnia konsystorz biskupi wyznacza ks. *Teofila Jarynkiewicza* do zastąpienia ks. Sobierajskiego, który zachorował. Ks. Jarynkiewicz uczy tylko na kursach 5. godzin tygodniowo.

Dnia 25 czerwca 1879 ks. W. Gac uwolniony od obowiązków pomocnika katechety a jego miejsce zajął ks. *Paczygowski*.

Dnia 10. listopada t. r. Bolesław Filiński uwolniony od obowiązków w Seminarium; miejsce jego, zajmuje praktykant *Paweł Paszcza*.

Dnia 14. listopada t. r. do l. 11703 mianowany *Szymon Matusiak* zastępcą nauczyciela głównego.

Dnia 2 września 1880 miejsce ks. Paczygowskiego zajmuje ks. *Wawrzyniec Cent*, jako pomocnik ks. katechety.

Dnia 19. listopada 1880 r. powiewająca nad zakładem żałobna chorągiew zwiastuje drugą śmierć w jego gronie nauczycielskiem. Umarł Karol Niemczyk, nauczyciel młodszy, ulubieniec dziatwy szkolnej i znany całemu miastu dzielny nauczyciel.

Zastępcą Niemczyka w szkole ćwiczeń został *Michał Rachwał* mianowany dnia 6. grudnia 1880 r. do l. 12431, a zastępcą Niemczyka w nauce gry na skrzypcach zostaje Jan Ostrowski, mianowany 17. stycznia 1881 r. do l. 13722.

Dnia 22. sierpnia t. r. Prezydium Rady szkolnej krajowej mianuje w miejsce Niemczyka stałym nauczycielem młodszym, *Wojciecha Wójcika*, dotychczasowego nauczyciela młodszego Seminaryum w Tarnowie.

Dnia 1. września Dyrekcyja uwalnia M. Rachwałę od obowiązków zastępcy nauczyciela i Pawła Paszczę od obowiązków praktykanta, a miejsce tego ostatniego zajmuje Stanisław Pawlikowski.

Dnia 11. września 1881 Rada szkolna krajowa do l. 7426 mianuje ks. W. Centa zastępcą katechety wyłącznie dla Seminaryum męskiego.

Dnia 6. listopada 1881 r. do l. 11387 Rada szkolna krajowa przenosi *Franciszka Preisendanza* z Seminaryum żeńskiego do męskiego w charakterze zastępcy nauczyciela głównego.

Dnia 15. marca 1882 r. Rada szkolna krajowa do l. 3932 mianuje praktykanta *S. Pawlikowskiego* zastępcą nauczyciela młodszego.

Dnia 7. września 1882 konsystorz biskupi odwołuje z zajmowanej posady ks. W. Centa a Rada szkolna krajowa dnia 10. września 1882 r. do l. 8950 mianuje na jego miejsce ks. *Józefa Bielenina* zastępcą katechety przy męskim Seminaryum w Krakowie.

Dnia 25. grudnia 1882 do l. 13880 Rada szkolna krajowa donosi, iż JE. pan Minister przeniósł Wojciecha Wojnarskiego w stały stan spoczynku.

Dnia 4. września 1883 r. uwalnia Dyrekcyja *Franciszka Drebszaka*, mianowanego nauczycielem szkoły ludowej miejskiej w Krakowie a Rada szkolna krajowa do l. 7437 mianuje zastępcą nauczyciela starszego *Józefa Tatara*.

Dnia 3. grudnia 1883 r. *Franciszek Sembrat* przyjmuje obowiązki praktykanta przy Seminaryum.

Dnia 27. stycznia 1884. umiera Stanisław Pawlikowski, zastępca nauczyciela.

Dnia 31. grudnia 1883 r. J. E. pan Minister do l. 24294, mianuje dotychczasowego zastępcę nauczyciela głównego *Franciszka Preisendanza* stałym nauczycielem głównym tutejszego zakładu.

Dnia 18. stycznia do l. 10547 Rada szkolna krajowa powierza naukę śpiewu kościelnego *Wincentemu Rychlingowi* w charakterze pomocniczego nauczyciela.

Dnia 23. sierpnia 1884 Rada szkolna krajowa przenosi Szymona Matusiaka do gimnazyum św. Anny w Krakowie w charakterze zastępcy nauczyciela.

Dnia 25. września 1884 do l. 13126 Rada szkolna uwalnia Wincentego Rychlinga od obowiązków a naukę śpiewu kościelnego powierza *Janowi Ostrowskiemu*.

Tegoż roku dotychczasowy dyrektor zakładu Wincenty Jabłoński przeniósł się do Seminarjum żeńskiego a zastępcą jego zostaje Ludwik Zgórek.

Dnia 29. marca 1885 r. do l. 119 Prezydium Rady szkolnej krajowej przenosi dyrektora Seminarjum rzeszowskiego *Andrzeja Nizioła* w tym samym charakterze do Seminarjum męskiego w Krakowie.

Dnia 5. września 1885 *Rudolf Sikorski i Zdzisław Kozłowski* zostają praktykantami przy Seminarjum.

Dnia 15. Czerwca 1886 r. nauczyciel główny Seminarjum męskiego w Krakowie Ludwik Zgórek zakończył życie; zastępcą jego zostaje *Antoni Nowak*, mianowany rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 12. września 1886 r. do l. 14069.

Dnia 6. listopada 1886 r. do l. 16052 Rada szkolna krajowa mianuje *Kazimierza Homińskiego* tymczasowym nauczycielem gimnastyki a dnia 10. listopada do l. 16474 *Ignacego Góratowskiego* praktykantem na lat dwa.

Dnia 11. listopada t. r. do l. 19318 JE. P. Minister przeniósł *Stanisława Twaroga*, nauczyciela głównego przy Seminarjum nauczycielskiem w Tarnowie, czasowo pełniącego obowiązki inspektora okręgowego miejskiego okręgu szkolnego w Krakowie, na posadę nauczyciela głównego przy tutejszem Seminarjum z pozostawieniem go nadal przy obowiązkach inspektora okręgowego.

Dnia 14. marca 1887 r. Prezydium Rady szkolnej krajowej do l. 151 mianuje dotychczasowego praktykanta *Ignacego Góratowskiego* zastępcą nauczyciela młodszego na czas choroby Jana Kowalikowskiego.

Dnia 15. sierpnia 1887 r. Prezydium Rady szkolnej krajowej do l. 546, mianuje *Hipolita Parasiewicza* prowizorycznym nauczycielem głównym a Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 18. września 1887 do l. 13822 przenosi zastępcę nauczy-

ciela Antoniego Nowaka w tym samym charakterze do gimnazjum w Brzeżanach.

Dnia 16. listopada t. r. do l. 18518 JE. pan Minister mianuje *Jakóba Kowalskiego*, prowizorycznego inspektora okręgowego w Pilźnie, rzeczywistym nauczycielem szkoły ćwiczeń przy tutejszem Seminarjum z pozostawieniem go na posadzie inspektora okręgowego w Pilźnie.

Dnia 28. lipca 1888 do l. 17528 JE. pan Minister tutejszego nauczyciela młodszego Jana Kowalikowskiego przenosi w stały stan spoczynku a dnia 11. września t. r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 626 zawiadamia, że pan Minister mianował prowizorycznego nauczyciela głównego przy tutejszem Seminarjum *Hipolita Parasiwicza* stałym nauczycielem głównym Seminarjum w Tarnowie.

Dnia 17. października 1888 r. do l. 16019 Rada szkolna krajowa mianuje *Andrzeja Budzińskiego* zastępcą nauczyciela młodszego a dnia 21 października t. r. do l. 208 uwalnia Dyrekcyę od obowiązków Ignacego Góratowskiego, którego Rada szkolna okręgowa zamiejska w Krakowie ustanowiła nauczycielem kierującym w szkole 4-klasowej w Czernichowie.

Dnia 11. lutego 1889 do l. 232 JE. Pan Minister W. i O. mianuje *Jana Wojciechowskiego* prowizorycznym nauczycielem głównym przy tutejszem Seminarjum.

Dnia 16 lipca t. r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 635 przenosi stałego nauczyciela młodszego przy Seminarjum w Tarnowie, *Józefa Chmieliewskiego*, w tym samym charakterze do Krakowa.

Dnia 19. marca 1890 r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 123 zawiadamia, iż JE. Pan Minister W. i O. mianował ks. *Józefa Bielenina* stałym katechetą tutejszego Seminarjum w randze nauczyciela głównego.

Do zastąpienia Wojciecha Wójcika, który zachorował, mianuje Rada szkolna krajowa dnia 13 lutego 1891 r. do l. 2583 *Stanisława Cenglera*, zastępcą nauczyciela młodszego.

Dnia 2. sierpnia t. r. 1891 do l. 9033 Rada szkolna krajowa mianuje *Romualda Wereszczyńskiego* prowizorycznym pomocniczym nauczycielem gry na fortepianie i organach.

Dnia 31. sierpnia t. r. do l. 18036. JE. Pan Minister W. i O. mianuje prowizorycznego nauczyciela głównego *Jana Wojciechowskiego* stałym nauczycielem głównym.

Dnia 12 sierpnia 1891 r. do l. 14865 Rada szkolna krajowa mianowała *Michała Sałacha* praktykantem przy Seminarjum tutejszem.

Dnia 6. lutego 1892 r. zakończył życie Józef Tatar, zastępca nauczyciela; jego miejsce zajmuje *Wojciech Polek*, zastępca nauczyciela przy Seminarjum żeńskim, przeniesiony tutaj rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 11. marca do l. 4632.

Dnia 21. kwietnia 1892 r. do l. 5385. JE. Pan Minister W. i O. mianował *Stefana Zaleskiego*, dotychczasowego kierownika szkoły ludowej w Krzeszowicach, stałym nauczycielem szkoły ćwiczeń przy Seminarjum tutejszem.

Dnia 6. lipca t. r. Prezydium Rady szkolnej krajowej do l. 443 donosi, że Pan Minister uwolnił Józefa Kowalskiego od obowiązków prowizorycznego inspektora szkół ludowych okręgu w Pilźnie a powrócił go na posadę nauczyciela młodszego przy tutejszem c. k. Seminarjum męskim.

Dnia 23. sierpnia 1892 r. Rada szkolna krajowa do l. 15523 mianuje Stanisława Harlendera zastępcą nauczyciela głównego przy Seminarjum męskim w Krakowie, polecając mu naukę gospodarstwa wiejskiego i historii naturalnej a dotychczasowego pomocniczego nauczyciela gospodarstwa Ludwika Swolkiena uwalnia od tych obowiązków.

Dnia 29 sierpnia do l. 18074 Rada szkolna krajowa przenosi Wojciecha Poleka do gimnazyum w Przemyślu.

Z końcem roku szkolnego 189 $\frac{1}{2}$ uwolniła Rada szkolna krajowa pomocniczego nauczyciela gimnastyki w zakładzie tutejszym Kazimierza Homińskiego od dotychczasowych obowiązków a dnia 27 września 1892 r. do l. 20039 powierzyła naukę gimnastyki Dr. medycyny, *Teofilowi Tyszeckiemu*.

Dnia 24. listopada 1892 r. do l. 24462. JE. Pan Minister W. i O. mianował *Stanisława Harlendera*, dotychczasowego zastępcę, prowizorycznym rzeczywistym nauczycielem głównym przy Seminarjum tutejszem.

Dnia 1. października 1892 r. dyrekcya uwolniła Stanisława Cenglera od obowiązków zastępcy nauczyciela.

Tegoż roku 1892 dnia 14 października do l. 10263 mianował JE. Pan Minister Dr. medycyny *Stanisława Ponikłę* pomocniczym nauczycielem do nauki higieny i somatologii przy tutejszem Seminaryum.

Dnia 31. sierpnia 1893 r. do l. 18714 JE. Pan Minister udzielił urlopu Pawłowi Wandasiewiczowi z powodu choroby a do zastąpienia go mianowała Rada szkolna krajowa dnia 9. września tr. do l. 18378. *Karola Polakiewicza* zastępcą młodszego nauczyciela i powierzyła mu także naukę języka ruskiego na kursach Seminaryum tutejszego.

Dnia 13. grudnia 1893 r. do l. 19248 JE. Pan Minister mianował *Jana Ostrowskiego*, dotychczasowego nauczyciela pomocniczego, do muzyki i śpiewu, stałym nauczycielem muzyki i śpiewu w randze nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Dnia 25. lipca 1894 Rada szkolna krajowa do l. 14283 mianuje *Antoniego Adamusa i Władysława Pietrzyckiego* zastępcami nauczycieli głównych, a gdy ostatni zrzekł się swojej posady, Rada szkolna krajowa dnia 28. sierpnia do l. 18861 naznaczyła na jego miejsce *Stanisława Wilgę*, nauczyciela szkoły ludowej w Tarnobrzegu.

Dnia 7. października 1894 do l. 21903. Rada szkolna krajowa powierzyła naukę gimnastyki St. Cenglerowi a dnia 9. listopada t. r. do l. 26851 przeniosła *Bolesława Łazarzkiego* z Tarnowa do Krakowa a w miejsce jego wysłała do Tarnowa Wilgę Stanisława.

Dnia 11. października 1894 r. do l. 7661 JE. Pan Minister W. i O. powierzył kierownictwo nauki gimnastyki w tutejszem seminaryum profesorowi Uniwersytetu krakowskiego *Dr. Henrykowi Jordonowi* a naukę w zastępstwie tego ostatniego objął Dr. medycyny, *Stanisław Tokarski*.

Dnia 26. czerwca 1895 do l. 10761 JE. Pan Minister W. i O. mianował tutejszego nauczyciela głównego Stanisława Twaroga stałym inspektorem szkół ludowych okręgu miejskiego w Krakowie.

Dnia 17. października 1895 r. do l. 22822 Rada szkolna krajowa przeniosła Bolesława Łazarzkiego w charakterze zastępcy nauczyciela głównego do Seminaryum w Tarnowie a w miejsce jego i w tym samym charakterze przydzieliła do tutejszego Seminaryum *Jana Motaka*, dotychczasowego nauczyciela

przy I szkole ludowej w Krakowie — rozporządzeniem z dnia 18. października 1895 r. do l. 27244.

Dnia 6. listopada 1895 r. do l. 26446 Rada szkolna krajowa ustanowiła *Walerego Krzanowskiego* pomocniczym nauczycielem do nauki slöjdu w tutejszym zakładzie.

Dnia 8. kwietnia 1896 dyrektor zakładu Andrzej Nizioł zakończył życie. Zastępstwo dyrektora objął profesor *Antoni Żukowski*, z rozporządzenia Prezydium Rady szkolnej krajowej z dnia 21. kwietnia 1896 do l. 96.

Dnia 23. marca 1896. do l. 4270 JE. Pan Minister mianował *Stanisława Harlendera*, dotychczasowego prowizorycznego nauczyciela głównego, stałym nauczycielem głównym tutejszego Seminarium.

Nareszcie dnia 5. sierpnia 1896 r. do l. 18436 JE. Pan Minister W. i O. zamianował *Medarda Antoniego Kaweckiego* dyrektorem tutejszego c. k. Seminarium nauczycielskiego męskiego.

IX.

Skład grona nauczycielskiego w roku 1895/6 i rozdział przedmiotów nauki pomiędzy nauczycieli.

Do dnia 8. kwietnia 1896 r.

1. Andrzej Nizioł, kawaler c. k. orderu Franciszka Józefa, dyrektor zakładu, I. zastępca dyrektora c. k. Komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół lud. posp. i wydział, egzaminowany z języka łacińskiego i greckiego na niższe a z języka polskiego na wyższe gimnazyum; uczył historii pedagogiki, kierował ćwiczeniami praktycznymi i konferencyami krytecznymi w Seminarium. Umarł 8. kwietnia 1896 r.

Od dnia 5. sierpnia 1896 r.:

Medard, Antoni Kaweckie, dyrektor zakładu, I. zastępca dyrektora c. k. Komisji egzamin., egzaminowany z matematyki i fizyki na wyższe gimnazyum.

2. Antoni Żukowski, magister nauk filologiczno-historycznych, profesor VIII. rangi, II. zastępca dyrektora c. k. Komisji

- egzaminacyjnej; od d. 8. kwietnia do 5. sierpnia zastępca dyrektora zakładu, egzaminowany z historii i geografii na wyższe gimnazjum. Uczył języka polskiego, geografii i dydaktyki.
3. Franciszek Preisendanz, profesor, członek Komisji egzaminacyjnej, gospodarz kursu III., egzaminowany na szkoły wydziałowe z I. grupy, uczył języka niemieckiego i historii powszechnej.
 4. Jan Wojciechowski, profesor, członek Komisji egzaminacyjnej, zawiadowca gabinetu fizykalnego, gospodarz kursu II. egzaminowany z historii naturalnej na wyższe i z matematyki na niższe gimnazjum, tudzież z histor. natural. i z fizyki na szkoły realne. Uczył matematyki, fizyki i pedagogii.
 5. Stanisław Harlender, profesor, członek Komisji egzaminacyjnej, zawiadowca gabinetu naturalnego i gospodarczego, gospodarz kursu IV., egzaminowany z gospodarstwa wiejskiego i historii naturalnej. Uczył gospodarstwa wiejskiego, historii naturalnej, kierował ćwiczeniami praktycznymi w ogrodzie szkolnym.
 6. Ksiądz Józef Bielenin, profesor religii i ekshortator, członek Komisji egzaminacyjnej, regens internatu dla uczniów Seminaryum, kanonik tytularny, egzaminowany z religii na szkoły średnie. Uczył religii i miewał egzorty i nabożeństwa szkolne.
 7. Józef Chmielewski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisji egzaminacyjnej, gospodarz kursu przygotowawczego A. Uczył języka niemieckiego na kursie II., kaligrafii i prowadził kurs przygotowawczy A.
 8. Jakób Kowalski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisji egzaminacyjnej, prowadził klasę II. szkoły ćwiczeń.
 9. Stefan Zaleski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek komisji egzaminacyjnej prowadził klasę IV. a. szkoły ćwiczeń.
 10. Tadeusz Dąbrowski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisji egzaminacyjnej, prowadził klasę I., oprócz tego uczył matematyki na kursach I. a i b,
 11. Jan Ostrowski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisji egzaminacyjnej, uczył muzyki, śpiewu i gry na skrzypcach.

12. Karol Polakiewicz, egzaminowany zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń, prowadził klasę III. szkoły ćwiczeń.
13. Antoni Adamus, zastępca nauczyciela głównego, gospodarz kursu I. *b*, egzaminowany na szkoły wydziałowe z I. grupy. Uczył języka polskiego, niemieckiego, geografii i historii.
14. Jan Motak, zastępca nauczyciela głównego, gospodarz kursu przygotowawczego *b.*, a później kursu I. *a*, uczył języka polskiego, niemieckiego, geografii, historii.

Nauczyciele pomocniczy.

15. Antoni Gramatyka, członek Komisji egzaminacyjnej, uczył rysunków wolnорęcznych na wszystkich kursach.
16. Romuald Wereszczyński, egzaminowany z muzyki i śpiewu, uczył gry na fortepianie i na organach; od 8. kwietnia uczył matematyki na kursie przygotow. *b.* i był gospodarzem tego kursu.
17. Dr. Stanisław Ponikło, doktor medycyny, dyrektor szpitala powszechnego, uczył w zakładzie higieny i somatologii.
18. Karol Polakiewicz, jak wyżej, uczył języka ruskiego, jako przedmiotu nadobowiązkowego, na wszystkich kursach.
19. Dr. Henryk Jordan a w jego zastępstwie doktor medycyny, Stanisław Tokarski, uczył gimnastyki na wszystkich kursach.
20. Waleryan Krzanowski, nauczyciel szkoły ludowej miejskiej w Krakowie, uczył slöjdu, jako przedmiotu nadobowiązkowego.

2. Stan zakładu w roku szkolnym 1896/7.

A. Skład grona nauczycielskiego.

1. *Kawecki Antoni Medard*, dyrektor, oraz zast. dyrektora c. k. Komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych; uczył historii pedagogiki i ustawodawstwa szkolnego na IV. r. i kierował praktycznym wykształceniem kandydatów na III. i IV. r. nauki.
2. *Żukowski Antoni*, profesor w VIII. randze, zast. dyrektora c. k. komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, uczył pedagogiki na II. r. języka polskiego na I a. i IV. r., geografii na I a, III. i IV. r.
4. *Wojciechowski Jan*, profesor, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył pedagogiki na III. r., matematyki na I b., II., III. i IV. r., fizyki na III. i IV. r.
5. *Ks. Bielenin Józef*, profesor, katecheta i ekshortator, uczył religii na wszystkich kursach i w szkole ćwiczeń.
6. *Harlander Stanisław*, profesor, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył historii naturalnej na I a., I b., II. i III. r., chemii na II. r., gospodarstwa na III. i IV. r.
7. *Chmielewski Józef*, nauczyciel szkoły ćwiczeń, prowadził kl. I. ćwicz., uczył jęz. niemieckiego na I b. r. i kaligrafii na I a. i b. r.
8. *Kowalski Jakób*, nauczyciel szkoły ćwiczeń, uczył w kl. przygotowawczej b. języka polskiego i niemieckiego, historii naturalnej, fizyki, matematyki i kaligrafii; w kl. przygot. a. jęz. niemieckiego.

9. *Polakiewicz Karol*, nauczyciel szk. ćwiczeń, prowadził kl. IV. ćwiczeń.
10. *Zaleski Stefan*, nauczyciel szk. ćwiczeń, prowadził kl. III. ćwiczeń.
11. *Dąbrowski Tadeusz*, nauczyciel szk. ćwiczeń, prowadził kl. II. ćwiczeń, uczył fizyki na I *a* i *b*. kursie, śpiewu na wszystkich kursach i gry na skrzypcach w klasie przygotowawczej *a*. i *b*.
12. *Ostrowski Jan*, nauczyciel muzyki, uczył gry na skrzypcach na wszystkich kursach i gry na organach na III. i IV. kursie.
13. *Adamus Antoni*, zastępca nauczyciela głównego, uczył jęz. polskiego na I *b*. i III. r., jęz. niemieckiego na II. r., historii powszechnej na I *b*. i II. r., geografii na I. *b*., II. r. i w kl. przygot. *b*. geografii i historii powszechnej.
14. *Motak Jan*, zastępca naucz. głównego, uczył w klasie przygotowawczej *a*. języka polskiego, historii powszechnej, geografii, historii naturalnej, matematyki i kaligrafii, nadto matematyki na I. *a*., i jęz. polskiego na II. r.

Nauczyciele pomocniczy.

15. *Gramatyka Antoni*, uczył rysunków wolnoręcznych na wszystkich kursach.
16. *Ponikło Stanisław*, Dr. med., nadzwyczajny prof. c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego, uczył somatologii na I *a*. i *b*. r. i higieny na IV. r.
17. *Tokarski Stanisław*, Dr. Med., uczył gimnastyki na wszystkich kursach.
18. *Polakiewicz Karol*, naucz. szk. ćwiczeń, uczył jęz. ruskiego na wszystkich kursach.
19. *Launer Jan*, uczył gry na fortepianie na I *a*. i *b*. i II. r.
20. *Krzanowski Walery*, naucz. szk. ludowej miejskiej, uczył slöjdu, jako przedmiotu nadobowiązkowego.

Słudzy szkolni.

1. *Pietrzyk Bartłomiej*, prow.
 2. *Kamisiński Jan*, prow.
-

B. Klasyfikacja

uczniów klasy przygotowawczej i uczniów Seminarjum naucz.
za II. półrocze r. szkolnego 1896/7.

Klasa przygotowawcza A.

Uczniów klasyfikowanych 32.

Postęp otrzymali :

Adamus Stefan.	Moneta Wawrzyniec
Biel Karol	Ochmański Feliks
Dobrzański Adolf	Panesz Franciszek
Greczek Michał	Pawełek Stanisław
Hutny Władysław	Postulka Eugeniusz
Iwulski Kazimierz	Radzik Stanisław
Jaglarz Władysław	Sieńko Władysław
Karpiński Tadeusz	Stefański Józef
Kłosiński Władysław	Stehlik Witold
Kotas Franciszek	Stohandel Tadeusz
Królicki Józef	Szczęch Michał
Kucharski Wilhelm	Tomaszewski Juljan
Kuraś Stanisław	Ulrych Jan
Matusiak Klemens	Wroński Zygmont.

Nie otrzymało postępu 0, do egzaminu poprawczego przeznaczone 4 uczniów.

Klasa przygotowawcza B.

Uczniów klasyfikowanych 41.

Postęp otrzymali :

Apfel Peische	Krajewski Władysław
Berlas Dawid	Kucharski Roman
Bielecki Włodzimierz	Lubaczewski Rudolf
Buchała Dominik	Lubczyński Józef
Cetnarowski Jan	Lux Eugeniusz
Cieślak Bronisław	Matwijciow Michał
Eisenberg Leon	Mikoszewski Wacław
Foryś Walenty	Osadziński Alfons
Iciek Juljan	Pawica Andrzej
Jeziorski Władysław	Pietruszewski Władysław
Kański Wincenty	Sałęga Andrzej
Kochański Eugeniusz	Skrzyszowski Bolesław

Święch Wincenty
Wyród Józef
Weiner Zygmunt

Węglarski Wiktor
Załuski Jan
Zieliński Czesław.

Nie otrzymało postępu 3: do egzaminu poprawczego przeznaczono 8 uczniów.

Kurs I. A.

Uczniów klasyfikowanych 30.

Postęp otrzymali:

Banach Józef
Brzezina Franciszek
Cetnarowski Józef
Flasza Henryk
Gara Stanisław
Jachowicz Gustaw
Jezioro Sebestyan
Kobak Piotr

Kuryłło Tadeusz
Rapacz Zygmunt
Sala Andrzej
Skalski Józef
Szczudło Franciszek
Szymański Edward
Wasserkrug Samuel
Wiodek Bolesław

Nie otrzymało postępu 5 ucz., do egzaminu poprawczego przeznaczono 9 uczniów.

Kurs I. B.

Uczniów klasyfikowanych 32.

Postęp otrzymali:

Barak Abraham
Byczek Wiktor
Jarecki Jan
Kaszuba Wojciech
Mroziński Tadeusz
Niementowski Roman
Pawlikowski Adam
Piekarczyk Piotr

Stankiewicz Kazimierz
Sukcik Andrzej
Szczepanik Władysław
Szczuciński Franciszek
Teufel Hirsch
Wiśniowski Tadeusz
Zabdyr Michał

Nie otrzymało postępu 2 ucz., do egzaminu poprawczego przeznaczono 11 uczniów.

Kurs II.

Uczniów klasyfikowanych 47.

Postęp otrzymali:

Barlas Mojżesz
Białończyk Józef
Dudrewicz Kazimierz
Fiala Karol
Gajewski Waleryan

Gancarczyk Józef
Grzywa Karol
Haduch Leon
Haraschim Karol
Kołodziejczyk Franciszek

Koza Wojciech	Smyczyński Józef
Krzemień Józef	Szczerbowski Jakób
Malina Hieronim	Sokoliński Jan
Milewski Józef	Zemlik Franciszek
Nodzeński Jan	Zieliński Kazimierz.

Nie otrzymało postępu 9 ucz., do egzaminu poprawczego przeznaczono 18 uczniów.

Kurs III.

Uczniów klasyfikowanych 49.

Postęp otrzymali:

Biegun Karol	Mistarz Józef
Bugielski Michał	Motyka Benjamin
Bursztyn Tadeusz	Mucha Józef
Chudoba Stanisław	Nasalik Kazimierz
Ferek Mieczysław	Piotrowski Józef
Filipek Józef	Płonka Józef
Gołębek Józef	Samborski Ludwik
Kaczor Jan	Scieszka Franciszek
Kopyta Leon	Sikora Franciszek
Kubica Jan	Skoczyński Roman
Kuś Franciszek	Stohandel Włodzimierz
Kuś Władysław	Szefczyk Michał
Lebedyński Stanisław	Szczerczak Stanisław
Lisowski Aleksander	Trzewiczek Józef
Machalski Włodzimierz	Waligórski Stanisław
Mijał Juljusz	

Nie otrzymało postępu 8 ucz. Do egzam. poprawczego przeznaczono 10.

Kurs IV.

Wynik egzaminu dojrzałości:

Do egzaminu dojrzałości przystąpiło 34 uczniów publicznych i 15 eksternistów.

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymali:

Ciężobka Jan	Lnbowiecki Jan
Kluba Juljan	Sternalski Leon.

Za dojrzałych uznani:

Baran Józef	Galus Michał
Bielenin Anastazy	Gałczyński Władysław
Cieślik Franciszek	Górnikiewicz Władysław
Czerski Stanisław	Guzik Ludwik,
Firliciński Stanisław	John Adolf (ekst.)

Kłosiński Antoni
Król Józef
Konarski Wincenty,
Kurzer Abraham (ekst.)
Kuzniar Feliks,
Mercik Stanisław (ekst.)
Michna Jan
Mirocha Jan
Motyczyński Karol

Nowicki Zygmunt
Orawiec Antoni (ekst.)
Pająk Stanisław,
Ks. Rozak Franciszek (ekst.)
Schein Jakób
Schränk Abraham
Willner Natan (ekst.)
Wojewoda Jan
Wrona Walenty.

Do egzaminu powtórnego z jednego przedmiotu przeznaczono 5 ucz. publ. i 2 eksternistów. Reprobowano na rok 3 ucz. publ. i 4 eksternistów.

Od egzaminu ustnego odstąpiło 3 eksternistów.

C. Zadania maturyczne.

- I. Z pedagogiki: a) Na co ma zważać nauczyciel przy zadawaniu pytań a na co przy odpowiedziach uczniów. b) Jakie przepisy zawiera ustawa o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w tytule o karach dyscyplinarnych i o wydaleniu ze służby.
- II. Z języka polskiego: a) Podać krótką osnovę znanej sobie powieści J. Korzeniowskiego, skreślić charakterystyki osób w powieści tej występujących, wykryć myśl przewodnią autora i zakończyć poglądem na jego działalność na polu powieści, na zalety jego kompozycji i stylu. b) Kiedy, w jakim zakresie i w jaki sposób używać będzie nauczyciel dyktatów w szkole ludowej?
- III. Z języka niemieckiego: Über den Nutzen der Eisenbahnen.
- IV. Z matematyki: a) Zbiornik głęboki na 2 m, którego podstawą jest trapez o bokach równoległych 4 m i $3\frac{1}{2}$ m długich a odległych od siebie o 5 m, napełnia się wodą trzema rurami. Pierwsza dostarcza w 5 minutach $3\frac{1}{2}$ hl, druga w kwadransie 15 hl, a trzecia w $1\frac{2}{3}$ godzinach 80 hl. Ile hl wody dostarczyła każda rura do zupełnego wypełnienia zbiornika i w jakim czasie został zbiornik wypełniony?
- b) Ile gramów złota potrzeba do połączenia kuli, ulanej z czystego srebra wartości 469 zł. 8 ct., jeżeli za jeden

- kg* czystego srebra płaci się 90 zł. i jeżeli powłoka złota ma być 0·2 *mm* gruba?
- c) Urzędnik pobierający 2400 zł. rocznej płacy, oszczędza rocznie 12% i te oszczędności składa z końcem każdego roku w kasie oszczędności. Ile tym sposobem zaoszczędzi w ciągu 4 lat, jeżeli kasa kapitalizuje półrocznie na 4% składany.
- d) W jaki sposób postępuje nauczyciel ucząc dodawania w zakresie 100?
-

D. Stypendya i zapomogi.

Kwota stypendyjna z funduszu krajowego wynosiła 10000 zł. a z funduszu państwowego 3000 zł.

Stypendya pedagogiczne pobierało 127 ucz. po 80—100 zł. rocznie, a zapomogi pedagogiczne 18 uczniów po 40 - 50 zł.

Nadto z fundacyi bar. Hirscha pobierało 2 ucz. po 100 zł., a z fund. Dra Adama Morawskiego 1 ucz. 60 zł.

Imienny spis uczniów szkoły ćwiczeń.

I. klasa.

Beller Alfred
Bielawski Aleksander
Chlebowski Tadeusz
Chwalibogowski Wacław
Cybulski Kazimierz
Czaban Tadeusz
Dobrzański Lucyan
Dunaj Julian
Gläser Edward
Górski Walery
Heretyk Anatol
Jachieć Franciszek
Jucha Piotr
Kacizak Stanisław
Kloryga Adam
Kloryga Czesław
Korczyński Jerzy
Knoreck Jan
Kulczyński Władysław
Laberschek Eugeniusz
Maślanka Feliks
Mroczek Mieczysław

Parizek Franciszek
Petrzyk Leopold
Piwowoński Tadeusz
Pollak Mieczysław
Porzycki Aleksander
Potměšil Emanuel
Prochowski Stanisław
Pułka Józef
Raczyński Jan
Reiner Władysław
Rogowski Iwo
Rottersman Julian
Schäffer Józef
Stabrawa Leon
Strzelecki Adam
Süssel Adolf
Świerzyński Witold
Wejers Władysław
Winkler Feliks
Wołoszynowski Władysław
Zachorowski Władysław.

II. klasa.

Abłamowicz Adam
Aprill Stanisław
Bürgisser Artur
Centt Stanisław
Chybiński Eugeniusz
Feill Ernest
Friedlein Adam
Frühling Ryszard

Gawron Stanisław
Germasz Wacław
Gniadek Bolesław
Grzybowski Aleksander
Holewiński Wincenty
Jejde Jan
Jicha Bolesław
Kawecki Medard

Kijak Zygmunt
 Korytowski Wiktor
 Koziarski Edward
 Lepszy Leonard
 Lustgarten Józef
 Nowiński Stefan
 Rausch Edmund
 Serkowski Maksymilian
 Sobolewski Tadeusz
 Sowieński Wilhelm
 Sozański Tadeusz
 Srokowski Tadeusz

Staniszewski Adam
 Stocki Władysław
 Stręk Antoni
 Swierz Tadeusz
 Trąbka Kazimierz
 Tymer Stanisław
 Walczyński Władysław
 Weber Joachim
 Wodziczko Kazimierz
 Wojtyga Rudolf
 Zaleski Rudolf
 Zieliński Zygmunt.

III. klasa.

Dobosz Kazimierz
 Drak Juliusz
 Dziedzic Jerzy
 Feldmann Salomon
 Francki Antoni
 Glatzel Jan
 Goral Tomasz
 Grodyński Tadeusz
 Hopcas Leon
 Jachiec Józef
 Knake Karol
 Kohlmann Gustaw
 Lepszy Adam
 Pieprzak Stanisław
 Plappert Stanisław
 Pniewski Tadeusz
 Pocięcha Jerzy
 Polak Michał *Har*
 Ponikło Adam
 Potkański Antoni
 Ptak Franciszek

Reiner Artur
 Rekowski Roman
 Rosenzweig Stanisław
 Sadowski Adam
 Schoenowitz Eugeniusz
 Sikorski Edward
 Srokowski Włodzimierz
 Stachowicz Wdziejch
 Swolkien Zygmunt
 Szolajski Stanisław
 Tlachna Władysław
 Uniecki Edward
 Wejers Wacław
 Willner Teodor
 Winkowski Józef
 Wójcik Józef
 Zazula Włodzimierz
 Zachorowski Mieczysław
 Zubrzycki Ludomir
 Żychowicz Władysław

IV. Klasa.

Banaś Alfred
 Bazes Wilhelm
 Baziński Aleksander
 Bąkowski Stanisław
 Benedyktowicz Zbigniew
 Bielawski Julian
 Brodek Stanisław
 Czaplicki Kazimierz
 Dąbrowski Jan
 Debiński Stefan

Desauer Stefan
 Dettlof Lesław
 Eisenbach Stanisław
 Epstein Henryk
 Feill Antoni
 Kauzal Władysław
 Kiliński Władysław
 Koneczny Henryk
 Krieger Alfred
 Kwiatkowski Tadeusz

Kosydarski Jan
Lipiński Witold
Malarski Henryk
Mikeska Alfred
Mossoczy Mieczysław
Murdzyński Edward
Müller Ignacy
Pieniążek Kazimierz
Puciński Michał
Rechter Zygmunt
Rożycki Władysław

Smolka Stanisław
Sobolewski Ignacy
Soboń Karol
Stryjeński Karol
Tomaszewski Józef
Trąbka Jan
Werner Adam
Wodziczko Zygmunt
Woliński Tadeusz
Zaleski Stanisław.

